

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1879. Första Kammaren. N:o 39.

Söndagen den 11 Maj.

Kammaren sammanträdde kl. $\frac{1}{2}$ 8 e. m.

Justerades 2 protokollsutdrag för sistlidne dag.

Vid föredragning af nedannämnda sistlidne dag bordlagda ärenden, nemligen Stats-Utskottets memorial och utlåtanden N:ris 52, 53, 56, 57, 58 och 59, Bevillnings-Utskottets betänkanden N:is 14 och 15, Banko-Utskottets utlåtande N:o 13, Sammansatta Banko- och Lag-Utskottets memorial N:o 2 samt Första Kammarens Tillfälliga Utskotts utlåtande N:o 6, blefvo dessa mål, på flere ledamöters begäran, ånyo bordlagda, med undantag af Stats-Utskottets memorial N:o 56, angående öfverlemnande till Kongl. Maj:t af det nya reglementet för Riksgäldskontoret, hvilket memorial af Kammararen bifölls.

Anmäldes och bordlades från nedannämnda Utskott inkomna memorial och utlåtanden, neml. från

Stats-Utskottet:

N:o 54, med förslag till stadganden, hvilka böra införas i det nya reglementet för Riksgäldskontoret;

N:o 55, med förslag till åtskilliga stadganden i det nya reglementet för Riksgäldskontoret;

Bevillnings-Utskottet:

N:o 16, i anledning af Kamrarnes skiljaktiga beslut rörande vissa punkter af Utskottets betänkande N:o 12, angående åtskilliga ännu oafgjorda frågor rörande tullbevillningen;

N:o 17, i anledning af Kamrarnes skiljaktiga beslut rörande 1:sta punkten af Bevillnings-Utskottets betänkande N:o 13;

Lag-Utskottet:

N:o 36, i anledning af väckt motion om underdånig skrivelse angående revision af gällande legostadga och i sammanhang dermed stående bestämmelser;

N:o 37, med anledning af Kamrarnes återremiss af Utskottets utlåtande N:o 16, öfver väckta motioner om upphäfvande af Kongl. förordningen angående grunderna och villkoren för hemmansklyfning och jordafsöndring den 6 Augusti 1864 jemte andra dit hörande författningar;

hvar efter beslöts att dessa ärenden skulle uppföras främst å föredragningslistan till nästa sammanträde.

Kammaren åtskildes.

In fidem
O. Brakel.

Måndagen den 12 Maj.

Kammaren sammanträdde kl. 11 f. m.

Justerades ett protokollsutdrag för den 11 och protokollet för den 2 i denna månad.

Föredrogos och biföllos Stats-Utskottets sistlidne dag bordlagda memorial:

N:o 54, med förslag till åtskilliga stadganden, hvilka böra införas i det nya reglementet för Riksgäldskontoret; och

N:o 55, med förslag till åtskilliga stadganden i det nya reglementet för Riksgäldskontoret.

Föredrogs Bevillnings-Utskottets sistlidne dag bordlagda memorial N:o 16, i anledning af Kamrarnes skiljaktiga beslut rörande vissa punkter af Utskottets betänkande N:o 12, angående åtskilliga ännu oafgjorda frågor rörande tullbevillningen.

1:sta och 2:dra punkterna.

De föreslagna voteringspropositionerna godkändes.

3:dje punkten.

Utskottets hemställan bifölls.

Vid föredragning af Bevillnings-Utskottets sistlidne dag bordlagda memorial N:o 17, i anledning af Kamrarnes skiljaktiga beslut rörande 1:sta punkten af Utskottets utlåtande N:o 13, blef den föreslagna voteringspropositionen af Kammaren godkänd.

Föredrogos men begärdes af flere ledamöter ånyo på bordet Lag-Utskottets sistlidne dag bordlagda utlåtanden:

N:o 36, i anledning af väckt motion om underdånig skrifvelse angående revision af gällande legostadga och i sammanhang dermed stående bestämmelser; samt

N:o 37, med anledning af Kamrarnes återremiss af Utskottets utlåtande N:o 16, öfver väckta motioner om upphäfvande af Kongl. förordningen angående grunderna och vilkoren för hemmansklyfning och jordafsöndring den 6 Augusti 1864 jemte andra dit hörande författningar.

Vid ånyo skedd föredragning af Stats-Utskottets den 10 och 11 i denna månad bordlagda memorial N:o 52, med förslag till voteringspropositioner i anledning af Kamrarnes skiljaktiga beslut angående dels Kongl. Maj:ts proposition om bildande af en jernvägshypoteksfond, dels väckt motion om inköp af Hallsberg—Motala—Mjölby jernväg; blefvo de föreslagna voteringspropositionerna af Kamraren godkända.

Förslag till
voterings-
proposition.

Föredrogs ånyo Sammansatta Banko- och Lag-Utskottets den 10 och 11 i denna månad bordlagda memorial N:o 2, med förslag till omröstningsproposition i anledning af Kamrarnes skiljaktiga beslut öfver Utskottets utlåtande N:o 1, i fråga om upphörande af de enskilda bankernas rätt att utgifva sedlar, lydande å fem och tio kronor.

Herr Ekman, Johan Jakob: Jag har till detta betänkande fogat en reservation, som jag anhåller att nu få åberopa. Jag ber dock att först få nämna, att i denna reservation insmugit sig ett tryckfel, då der på 8:de raden uppifrån står »åt de enskilda» i stället för »af de enskilda».

Det är två omständigheter, som ledt min uppfattning derom, att det Sammansatta Utskottet icke handlat riktigt, då Utskottet föreslagit, att den föreliggande frågan skulle lösas genom samfärd votering. Den ena af dessa omständigheter är den, att Andra Kammaren vid godkännande af Utskottets förslag i elfte punkten af Utskottets utlåtande N:o 1 till detta bifall fogat ett tillägg, som Första Kammaren aldrig varit i tillfälle att behandla och som icke står i något samband med denna punkt i öfrigt. Den andra omständigheten är den, att detta tilläggs beskaffenhet enligt min uppfattning är sådant, att det omöjligen kan hänföras under de frågor, som enligt 70 § Regeringsformen och 65 § Riksdagsordningen böra lösas genom gemensam votering, ty ingen lärer väl kunna påstå, att ett uppdrag åt fullmäktige i Riksbanken att till nästa Riksdag inkomma med förslag till de åtgärder, hvilka blifva behöfliga med afseende på Riksbanken vid upphörande före utgången af år 1882 af de enskilda bankernas rätt att utgifva sedlar å tio kronor, är en fråga, som kan hänföras under vare sig Riksbankens styrelse och förvaltning eller dess inkomster och utgifter. Då jag icke har någon anledning att antaga, att Herr Talmannen skall vägra proposition på det Sammansatta Utskottets förslag till voteringsproposition, får jag således härmed anhålla, att Kammaren ville genom afslag å densamma gifva sin åsigt till känna och besluta, att Andra Kammarens beslut, i hvad det skiljer sig från Första Kammarens, måtte anses förfallet. På samma sätt förfor denna Kammare vid 1877 års riksdag, då Kammaren afslog en af Stats-Utskottet uppställd voteringsproposition derom, att Riksdagen måtte åt fullmäktige i Riksgäldskontoret uppdraga att vidtaga alla de åtgärder, som kontraktse enligt erfordrades för att bereda åt staten en ökad amortering af det till Gefle—Dala jernvägsaktiebolag lemnade lån. Ingen lärer väl kunna bestrida, att icke den frågan låg närmare Riksgäldskontorets styrelse och förvaltning, än den nu förevarande frågan ligger till Riksbankens styrelse och förvaltning. Jag lemnar alldeles derhän, huruvida det är af någon vigt, att denna fråga lösas vid denna riksdag. För mig är det *endast* af vigt, att icke Riksdagen genom en ensidig eller oriktig tolkning af 65 § Riksdagsordningen och 69 och 70 §§

Regeringsformen skapar prejudikat, hvilka kunna föranleda, att nästan hvilken fråga som helst komme att lösas genom gemensam votering, endast den förenas med en annan fråga, som är af denna beskaffenhet.

*Förslag till
voterings-
proposition.
(Forts.)*

Herr Samzelius: I det nyligen afgifna utlåtandet i anledning af Herr Wallenbergs motion yttrade Konstitutions-Utskottet, som sysselsätter sig med grundlagstolkningar, att det understundom är ganska vanskligt att med bestämdhet afgöra, huruvida en fråga är eller icke är af beskaffenhet att kunna genom gemensam omröstning afgöras. När Konstitutions-Utskottet yttrat tvekan om att kunna med bestämdhet afgöra, när en fråga skall slitas genom gemensam omröstning eller icke, måste det blifva ännu mera händelsen med ett Utskott, som icke har till sin specialitet att tolka grundlagsfrågor, och inom det Sammansatta Utskottet har visserligen någon tvekan i detta afseende uppstått, men denna tvekan har fått gifva vika vid närmare granskning af grundlagarne och de prejudikat, som under en längre tid blifvit gifna. Utskottets ärade ordförande yttrade, att denna Kammare vid behandling af en fråga angående uppdrag till fullmäktige i Riksgäldskontoret att ingå till Kongl. Maj:t med anhållan om ökad amortering af ett lån till Gefle—Dala jernväg afslagit den då framställda voteringspropositionen. Detta är sant, men det skedde då af en helt annan grund. Man måste nemligen medgifva, att det då egentligen icke afsågs Riksgäldskontorets förvaltning, utan blott att göra fullmäktige i Riksgäldskontoret till ett slags expeditionsutskott. När man icke lyckades att inom Riksdagen få sammanstående beslut om aflåtandet af den underdåniga skrifvelsen, ville man genom att inflytta uppdraget i reglementet för fullmäktige berättiga en omröstning. Men der förekommer äfven en annan olikhet, nemligen att man då icke hade att uppställa någon nej-proposition i hufvudvoteringen. Ja-propositionen blef Andra Kammarens beslut, att uppdraget skulle införas i reglementet, men man kunde icke till nej-proposition taga Första Kammarens beslut, att framställningen om aflåtande af en underdånig skrifvelse skulle anses vara förfallen, ty denna åsigt biträdades af Andra Kammaren och var således Riksdagens beslut, och detta Riksdagens beslut kunde icke tagas till nej-proposition. När åter, såsom här är fallet, det finnes skiljaktiga beslut i båda Kamrarne, och frågan icke är af den beskaffenhet, att den får eller kan förfalla, måste man för att slita frågan välja utvägen att skrida till gemensam votering. Man kan här anmärka, såsom i reservationen också skett, att Kamrarnes beslut äro till en del alldeles samstämmiga. Detta är sant, men Andra Kammaren har för sin del dervid fogat ett tillägg. Om Andra Kammaren hade grundlagsenlig rätt att göra det eller icke, tillkom icke det Sammansatta Utskottet att afgöra, ty Utskotten hafva icke någon rätt att mästra Kamrarne för deras beslut; men när detta beslut blifvit fattadt, så

*Förslag till
voterings-
proposition.
(Forts.)*

föreligga två skiljaktiga beslut, och då frågan enligt Utskottets åsigt bör afgöras genom votering, har Utskottet icke kunnat undandraga sig att till Riksdagen inkomma med förslag till frågans afgörande, naturligtvis Kamrarne obetaget att dervid fästa det afseende de vilja. Huru man än må tänka om frågan, tror jag dock icke, att Utskottet kunnat af någon slags maktfullkomlighet begrafva densamma och säga, att den får förfalla. Jag vet visserligen, att man under ståndsriksdagarne förfor så inom Stats-Utskottet, men ett sådant tillvägagående har icke skett på senare tider, utan man har åtminstone velat underställa Kamrarnes pröfning, huruvida votering skall ske eller icke. I alldeles likartade fall har också votering egt rum, när ena Kammaren gjort ett tillägg till den andra Kammarens beslut. Så skedde t. ex. då vid 1877 års riksdag det voterades om ett anslag till tomtreglering i Strömstad. Der förefunnos samstämmiga beslut inom båda Kamrarne i afseende å hufvudsaken, men Andra Kammaren hade till detta beslut fogat ett tillägg, och öfver detta tillägg voterades det. Detta var efter min tanke ett fall, alldeles likartadt med det nu föreliggande. Man kan visserligen säga, att här kan uppstå den vådan, att man på den gemensamma omröstningens område kan indraga hvilken fråga som helst, och jag medgifver det, om man vill till riksgäldsfullmäktiges och bankofullmäktiges styrelse och förvaltning lägga frågor, som strängt taget icke höra dit. Första Kammaren har dock hittills varit mycket medgörlig. År 1877, på samma dag som denna Kammare afslog en voteringsproposition i fråga om ökad amortering af anslaget till Gefle—Dala jernväg, biföllo båda Kamrarne en voteringsproposition, som afsåg, huruvida en vicevärdsbefattning i Riksdagens hus skulle förenas med bibliotekarietjensten, och innehafvaren af denna tjänst få vice värdens boställsvåning. Detta var temligen sökt. Riksdags-huset står visserligen under fullmäktiges tillsyn, men svårigen kan jag se, att det tillhörde Riksgäldskontorets förvaltning, sådan den i grundlagarne blifvit utstakad, huruvida den ene eller andre fick bo i den eller den våningen. Emellertid har denna Kammare bifallit en sådan voteringsproposition, och Riksdagen har voterat om den frågan. Detta är dock icke på långt när detsamma, som att hänföra den nu föreliggande till Riksbankens styrelse och förvaltning. Det är visserligen sant, att någon definitiv åtgärd icke kommer att af fullmäktige vidtagas, förr än Riksdagen kommit i tillfälle att yttra sig öfver deras förslag, om de få ett sådant uppdrag, men nog rör det väl Riksbankens styrelse och förvaltning, om och på hvilket sätt åtgärder skola vidtagas för att stärka dess metalliska valuta. Skulle man icke vilja hänföra till Riksbankens styrelse och förvaltning annat än sådant, som kommer under användning det blifvande året, så skulle, om t. ex. fråga uppstod att ombilda Riksbanken genom att låta aktieegare inkomma deri eller att omreglera tjänstepersonalen derstädes, man icke anse detta tillhöra bankens styrelse och förvaltning. Likväl hafva flere gånger under de tjugu år

jag följt med de allmänna angelägenheterna beslut i sådana frågor fattats, hvarigenom uppdrag lemnats åt fullmäktige i Riksbanken och Riksgäldskontoret, oaktadt uppdragen icke ens kunde fullbordas till den tid, då nästpåföljande Riksdag kunde komma att sammanträda. Jag skall för min del icke vara ledsen, i fall Kammaren kommer att afslå den föredragna voteringspropositionen, emedan jag vid frågans behandling inom Utskottet stälde mig på den sidan, som ansåg det vara öfverflödigt att ingå till Kongl. Maj:t med en sådan framställning, enär jag ansåg, att Kongl. Maj:t det oaktadt komme att vidtaga de åtgärder, som kunde erfordras, men jag ber Kammaren betänka, att det är en ganska farlig bana man beträder, när man börjar afslå voteringspropositioner, utan att giltiga skäl dertill finnas, ty det kan finnas andra voteringspropositioner, som Medkammaren skulle kunna finna skäligt att afslå för att sålunda utöfva repressalier, och det farligaste är, om man afslår en voteringsproposition allt efter som man vill, att utgången skall blifva. Det bör man alldeles frånse utan endast med grundlagen i hand se till, huruvida sakförhållandena äro sådana, att gemensam votering bör ega rum eller icke. Jag vill icke förneka, att åtskilligt kan anföras emot godkännande af denna voteringsproposition, men för mig hafva skälen för densamma synts öfvervägande, och det har under den tid jag varit med om de allmänna angelägenheterna varit en stående regel, att, när ett uppdrag varit af den beskaffenhet att stadgande derom bort inflyta i Riksgäldskontorets eller Riksbankens reglemente, Kammaren hittills icke vid något tillfälle vägrat voteringsproposition med undantag af det fall, som förut af mig omnämnts i fråga om ökad amortering för Gefle—Dala jernvägsbolag; men det var, såsom redan blifvit nämnt, af helt andra skäl.

Jag tillåter mig vördsamt hemställa om bifall till Utskottets förslag.

Grefve Hamilton, Henning: Med den siste talaren måste man vara öfverens derom, att Kammaren någon gång voterat i frågor, der man kan vara tvehogsen, huruvida voteringspropositionen varit rätt grundlagsenlig eller icke; men om man någon gång har misstagit sig, ligger icke deri ett skäl att begå ett nytt misstag, om man funne att här vore fråga om ett sådant. För min del tror jag icke, att Kammaren bör i detta fall godkänna voteringspropositionen. Det är nemligen alldeles uppenbart, att den fråga, som här är gjord till föremål för votering, icke har något inflytande på Riksbankens styrelse och förvaltning, och dessutom förekommer här också, att Första Kammaren aldrig har pröfvat den fråga, som ingår i Andra Kammarrens beslut. Riksdagsordningen visar ganska tydligt, huru ärendena skola behandlas: motion skall väckas eller Kongl. proposition afgifvas; den skall behandlas af Utskott; Utskottet föreslår och Kamrarne besluta, hvarvid kunna uppstå sådana skiljaktiga meningar inom Kamrarne, om hvilka i vissa fall skall

*Förslag till
voterings-
proposition.
(Forts.)*

Förslag till
voterings-
proposition.
(Forts.)

röstas. Här föreligger emellertid icke något sådant beslut af Första Kammaren, som helt och hållet saknat anledning att ingå i pröfning af frågan, och att en Kammare först vid det gemensamma voterings tillfället skulle fatta sin mening i frågan är uppenbarligen icke förenligt med Riksdagsordningens föreskrift. Härtill må läggas, att ett Utskott icke får föreslå en voteringsproposition förr än det visat sig, att sammanjemkning af Kamrarnas skiljaktiga beslut ej lyckats, men i detta fall har Utskottet så mycket mindre kunnat försöka en sammanjemkning, som blott ett enda beslut, nemligen den Andra Kammarens föreläg. Jag tror således, lika med den förste talaren, att Kammaren har fullt giltiga skäl att afslå denna voteringsproposition, men jag skiljer mig från honom så till vida, att jag tror, att hvad vi böra göra endast är att afslå voteringspropositionen, utan att sedermera vidare yttra oss om följderna deraf. Med afseende å Första Kammarens beslut finnes icke någon menings-skiljaktighet. Båda Kamrarna äro derom fullt ense, och följden af ett rent afslag å voteringspropositionen blir således icke någon annan än den, att Andra Kammarens beslut i den del, som icke blifvit af Första Kammaren pröfvad, har af sig sjelf förfallit. Jag anhåller om proposition på afslag å den föreslagna voteringspropositionen.

Herr Ekman: Då min hemställan, att Andra Kammarens beslut, i hvad det skiljer sig från Första Kammarens, måtte få anses förfallet, möjligen icke är fullt formenlig, förenar jag mig med den siste talaren i yrkandet om rent afslag.

Friherre Åkerhielm: Det är alltså bäst att vara ärlig och öppen, äfven om det är att vara dristigt!

Jag erkänner, att jag begärt ordet med anledning af Grefve Henning Hamiltons yttrande, och jag erkänner, att jag mer än väl förstår, hvilken djerfhet det ligger i att söka klargöra och framlägga skäl för den åsigt, mot hans stridande, som jag, oaktadt hans här afgifna yttrande och oaktadt den mångåriga vana jag har att böja mig för hans uttalade meningar, likvisst dristar mig att ännu vidhålla och — än mer — vördsamt anhålla, att Kammaren måtte med någon välvilja pröfva. Först och främst kan jag icke medgifva, att det varit först vid tillfället af den gemensamma voteringen, som denna Kammare skulle hafva varit i läge att pröfva den fråga, som gifvit Andra Kammaren anledning att formulera det skiljaktiga beslut i elfte punkten af Sammansatta Utskottets betänkande, som nu blifvit af Utskottet uppställt i voteringspropositionen. Jag kan för min del icke bättre förstå, än att Kongl. Maj:ts proposition, som blifvit till Riksdagen öfverlemnad och äfven af denna Kammare behandlad, tydligt och klart framhåller ändring i bankoreglementet såsom en förutsättning icke allenast för indragningen af de enskilda bankernas rätt att utgifva *femkronesedlar* utan äfven för upphäfvande af samma rätt att utgifva sedlar å *tio*

Förslag till
voterings-
proposition.
(Forts.)

kronor eller just den fråga som nu föreligger. Har denna proposition blifvit remitterad till något Utskott? Ja, och till hvilket Utskott? Till Banko-Utskottet. Hvarför? Emedan den ansågs röra bankoreglementet, då i densamma förekommande frågor fordrade ändring i detta reglemente. Om sedermera Banko-Utskottet ansett sig böra grundlagsenligt sammanträda med deputerade af Lag-Utskottet, ligger förklaringen dertill tydligen derutinnan, att den Kongl. propositionen äfven ifrågasatte medgifvande till ändring i Kongl. förordningen angående enskilda sedelutgifvande banker. Det är icke i denna senare del, som de skiljaktiga besluten förefinnas; det är icke heller med afseende å den delen, som Utskottet föreslår gemensam votering, utan det är i den förra delen, eller den som rör bankoreglementet. Då nu propositionen innehåller den väckta frågan, då Utskottet behandlat densamma, och då jemte Utskottets utlåtande den Kongl. propositionen *implicite* måste hafva i Kammaren förelegat, har ju frågan om tiokronesedlarne varit i Kammaren behandlad. Jag vill framställa efter min tanke ett bevis för denna min åsigt. Jag tror icke, att någon landtmarskalk eller talman skulle, då Sammansatta Utskottets betänkande N:o 1 föredrogs, hafva vägrat proposition på ett yrkande, som hade lydt å afslag å Utskottets förslag och bifall till Kongl. Maj:ts proposition. Vore ett sådant yrkande framställt, förmodar jag icke någon skulle neka, att ju Kongl. Maj:ts framställning förelegat till Kammarens pröfning. Att icke yrkande i sådant syfte inom denna Kammare blifvit gjordt, är något helt annat; nog är att det grundlagsenligt *kunnat* göras, och Andra Kammarens rätt att upptaga ett dylikt yrkande vill jag, till den kraft och verkan det kan hafva, tills vidare häfda.

Man har här anmärkt, att voteringspropositioner böra granskas och noga nagelfaras, och att man icke bör godkänna dem, då tvifvelsmål om deras grundlagsenlighet kan uppstå. Ja, det är sant, och jag erkänner villigt det rigtiga i en sådan sats, men jag påstår också å andra sidan, att den rätt, som ju af våra grundlagstolkare efter det nya statsskicket införande blifvit erkänd tillkomma *endera* Kammaren att ogilla en voteringsproposition, måste ytterst sparsamt och ytterst varsamt begagnas. Jag tror, att denna rättighet är ett tveeggadt vapen, lika väl ett helsosamt som ett farligt *veto*, och lätt kan komma att medföra omöjlighet för vårt nuvarande statsskick att slita en mängd frågor. Jag tror, att det är i fråga om särskildt Riksbankens och Riksgäldskontorets styrelse och förvaltning otvetydigt grundlagens mening, att frågor, som dermed ega sammanhang, böra af Riksdagens flertal *kunna* afgöras, och om nu således tviflen, huruvida en voteringsproposition bör uppställas, äro lika stora, som tviflen huruvida den bör afslås, då skulle jag för min del vilja biträda den åsigten, att voteringspropositionen bör godkännas, först och främst af varsamhet för att icke råka ut för omöjligheten att slita frågan; för det andra af oro för att möjligen ett dylikt prejudikat skall kunna en annan gång af andra skäl och

Förslag till
voterings-
proposition.
(Forts.)

motiv missbrukas; — och slutligen af aktning för Medkammaren och af aktning för den talman, som i Medkammaren icke vägrade proposition på yrkandet, då det der framställdes. Vid dessa förhållanden har jag icke tvekat att inom Utskottet biträda den meningen, som ansåg, att Utskottet icke borde afslå frågan utan underställa densamma Kamrarnes pröfning. Skulle sedermera inom Kamraren det visa sig, att på grund af förfarne mäns ord, som ju böra väga tungt, Kamraren vill förbise olägenheterna af ett afslag å och farhågorna för ett godkännande af voteringspropositionen, ja, då kan jag i min blygsamma ställning af ledamot i ett Sammansatt Banko- och Lag-Utskott icke annat än finna mig i att hafva fått orätt såsom grundlagstolkare. Jag har icke något anspråk på att hafva absolut träffat det rätta, utan jag har blott velat, att Utskottets flertal skulle gifva Kamraren tillfälle att pröfva frågan, och såsom ledamot af Kamraren har jag blott för min del med hvad jag här förut sagt velat framhålla de för mig hägrande faror för statsskicket, som ligga i ett allt för strängt och allt för hårdt fasthållande denna gång vid en bokstafstolkning.

Medan jag har ordet, ber jag att med anledning af hvad den näst siste talaren yttrade derom, att det uti den föreliggande frågan af Andra Kamraren fattade beslut icke eger inflytande på Riksbankens styrelse och förvaltning, få såsom min mening uttala och till Kamrarens pröfning hemställa, huruvida icke en så genomgripande åtgärd, som den att stadga skyldigheten för Riksbanken att ensam utgifva sedlar å tio kronor, *måste* inverka på Riksbanken och vara af beskaffenhet att väl behöfva af Riksbankens styrelse öfvervägas förr än den utföres.

Oberoende af hvilken åsigt man än må hysa i fråga om sagda indragning, bör man ju emellertid pröfva den frågan, om någon haft en *annan* mening. Ja! Andra Kamraren; och då densamma formulerat sitt beslut så, att det gäller en ändring af bankoreglementet, så får jag för min del vördsamt yrka bifall till den af Sammansatta Utskottet föredragna voteringspropositionen af varsamhet, af grannligheten och innerlig öfvertygelse, att frågan rör Riksbankens styrelse.

Friherre Klinckowström: När det Sammansatta Utskottets betänkande angående indragning af de enskilda bankernas femkronesedlar förevar i Kamraren, anmärkte jag emot detsamma, att icke Utskottet på samma gång behandlat frågan om tiokronesedlarnes indragning, hvilken likväl af Kongl. Maj:t blifvit hänskjuten till Kamraren för vidtagande af sådana åtgärder, att detta utan svårigheter och hinder kunde ske till slutet af år 1884. Kamraren behagade likväl icke sysselsätta sig med frågan om tiokronesedlarnes indragning, der-till föranledd af Sammansatta Utskottets betänkande och af fullmäktiges i Riksbanken utlåtande, hvilka fullständigt undanskjutit frågan tills vidare. Nu har Andra Kamraren godtgjort denna för-

summelse, som så väl Sammansatta Utskottet som Första Kammaren låtit i denna fråga komma sig till last, och jag finner Herr Samzelii och Friherre Åkerhielms försvar för det Utskottets förslag till voteringsproposition, som nu föreligger till Kammarens afgörande, så väl utfördt, att jag icke kan annat än förena mig med dem i vördsam anhållan, att Kammaren måtte godkänna det föreliggande förslaget.

*Förslag till
voterings-
proposition.
(Forts.)*

Herr Carleson: Vid föregående riksdagar har jag efter förnåga sökt framhålla den stora vigten af, att icke grundlagens tillåtelse till gemensamma omröstningar drifves längre än nöden ytterst kräfver. 1 § Riksdagsordningen innehåller ju, att Första och Andra Kammaren hafva i alla frågor lika behörighet och myndighet. Från denna hufvudgrundsats i Riksdagsordningen är den gemensamma omröstningen en afvikelse, stadgad såsom en nödfallsåtgärd för undantagsfall. Om tvekan i särskilda fall skulle uppstå, huruvida gemensam omröstning må ega rum, föreställer jag mig därför, i motsats mot en föregående talare, att Kammaren borde besluta sig för att hellre afslå än bifalla densamma. Genom ett bifall till en gemensam omröstning, hvars laglighet är tvifelaktig, äfventyras lättare att råka i strid med grundlagen än genom ett afslag. För min del kan jag likväl icke finna någon anledning till tvekan, huruvida omröstning i förevarande fall hör ega rum eller icke. Andra Kammarens beslut innefattar två uppdrag, det ena till fullmäktige i Riksbanken och det andra till Banko-Utskottet. Intetdera af dessa uppdrag medför någon utvidgning eller inskränkning af eller utgör ett vilkor för det andra. Hvert och ett afser följaktligen en särskild fråga, men blott den ena har varit föremål för båda Kamrarnes beslut, och som besluten äro sins emellan öfverensstämmande i afseende å innehållet, om än icke till uttryckssättet, skulle möjligen skiljaktigheten i det senare hänseendet kunna, enligt § 65 Riksdagsordningen blifva föremål för sammanjemkning, men *icke* för gemensam omröstning förr än sammanjemkningen blifvit afslagen. Hvad åter angår frågan om uppdraget till fullmäktige i Riksbanken, är Första Kammarens mening derom obekant; ty, fastän den kunnat komma under öfverläggning jemväl i Första Kamraren, är det likväl faktiskt, att den icke kommit under denna Kamrarnes öfverläggning, än mindre ledt till beslut. Och att genom begge Kamrarnes eller deras ledamöters gemensamma omröstning afgöra en fråga, hvarom icke Kamrarna fattat stridiga beslut, hvilka kunna ställas mot hvarandra, är något, som grundlagen alldeles icke tillåter. Efter min tanke vore således ett bifall till omröstningspropositionen grundlagsvidrigt, och förenar jag mig med dem, som yrkat afslag å densamma.

Grefve Lagerbjelke: Det förslag till voteringsproposition, som här föreligger, innehåller till kontraposition två från hvarandra fullkomligt skilda frågor. Den senare af dem handlar om ett upp-

*Förslag till
voterings-
proposition.*
(Forts.)

drag till Banko-Utskottet, att upprätta förslag till det bankoreglements, som vid denna riksdag skall fastställas. I afseende på denna fråga äro båda Kamrarne ense i samma beslut, och deri är således Riksdagens beslut fattadt, hvarför derom icke är vidare att tala. I afseende åter på den förra delen innehåller voteringspropositionen ett förslag, att uppdraga åt fullmäktige i Riksbanken att upprätta förslag till de åtgärder, hvilka vid en kommande riksdag möjligen komma att vidtagas i och för indragning af de enskilda bankernas tiokronesedlar. Herrarne behagade finna, att dessa båda frågor äro alldeles fristående från hvarandra och kunna alldeles oberoende af hvarandra beslutas. Denna deras inre natur måtte väl icke blifva förändrad deraf, att Andra Kammaren på en och samma gång fattat beslut om dem, ty om en frågas inre natur skulle anses förändrad derigenom, att den samtidigt med en annan utgör föremål för beslut, skulle ju hvilken fråga som helst, om den blott sattes i samband med en voteringsfråga, äfven blifva det, och således grundlagens föreskrift, att frågor i allmänhet skola anses förfallna, då Kamrarne icke fattat öfverensstämmande beslut, blifva helt och hållet en tom chimère. Om jag nu betraktar denna första del af frågan, finner jag, att i afseende å densamma Första Kammaren aldrig fattat något beslut. Denna fråga kunde vara grundlagsenlig, derpå vill jag icke inlåta mig; faktiskt är, att den icke framlagts i Utskottets till Riksdagen afgifna betänkande, och Första Kammaren har aldrig behandlat frågan; den har icke blifvit föremål för hvad grundlagen föreskrifver, då Kamrarne fatta olika beslut, nemligen försök till sammanjemkning, ty något beslut af denna Kammarne fans icke att med den Andras sammanjemka, och den kan följaktligen ej heller blifva underkastad gemensam votering, ty votering mellan ett beslut och ett icke befintligt beslut kan ju ej tänkas. Man har här i voteringspropositionen sammanbundit frågan med ett beslut, som icke hör dit och hvarom båda Kamrarne redan förenat sig. Jag anser således, att votering icke under några omständigheter kan ega rum; men dertill kommer, att den i förra delen af voteringspropositionen intagna fråga, och hvilken skulle gifva anledning till votering, icke är af beskaffenhet, att, om derom vore fattade olika beslut i båda Kamrarne, den borde komma under gemensam votering. Grundlagen stadgar, att gemensam votering skall ega rum i frågor, som röra Riksbankens styrelse och förvaltning, inkomster och utgifter». Denna fråga angår icke bankens styrelse eller förvaltning eller inkomster eller utgifter, utan handlar om fullmäktiges i banken göromål. Riksbankens styrelse och förvaltning, dess inkomster och utgifter blifva fullkomligt oförändrade så länge det reglemente varar, som vid denna riksdag fastställs, antingen denna fråga bifalles eller icke. Först vid en blifvande riksdag, då vi komme att fatta beslut i anledning af det förslag, fullmäktige skulle uppgöra, samt detta beslut inkomme i bankoreglementet, först då skulle en förändring inträda i bankens styrelse och

förvaltning, men intill dess nästa Riksdag utfärdat nytt bankoreglemente, kan till följd af beslut i denna fråga icke någon förändring inträda i det sätt, på hvilket fullmäktige skola förvalta Riksbanken. Fullmäktiges göromål deremot kunna genom beslut i frågan blifva förändrade. Men icke kan man säga, att därför att fullmäktige få ett uppdrag, som icke angår Riksbankens styrelse och förvaltning, detta skulle föranleda votering; ty i sådant fall skulle hvilken sak som helst kunna komma under votering, så snart man uppdroge åt bankofullmäktige att ordna densamma.

Jag anser för min del alldeles icke tveksamt, huruvida denna voteringsproposition skall gillas eller icke, utan anser det fullkomligt gifvet, att den icke kan grundlagsenligt bifallas, och anhåller därför vördsamt om proposition på afslag derå.

Herr Wallenberg: En ärad talare har yttrat, att man vid beslutet om denna voteringspropositions antagande eller förkastande icke bör låta såsom motiv ingå sin önskan i sjelfva hufvudsaken eller i fråga om dess syfte. Jag tror att det är alldeles riktigt, att man icke så bör göra, men eftersom denna antydning blifvit gjord, ber jag att för min del få säga, att jag mycket gerna såge, att det blefve votering i denna fråga, ty det är mycket vigtigare att *nu* få veta, huru långt Riksdagen vill gå i afseende på förändring af de enskilda bankernas »existensvilkor», än att denna fråga skall riksdag efter riksdag stå på dagordningen. Såsom Herr Talmannen torde erinra sig, vann den åsigt, ordföranden i Banko-Utskottet här uttalade, ganska mycken anklagning, nemligen att *sedan* Riksbankens femmor blifvit indragna, skulle privatbankernas tiot blifva det, och man skulle på det sättet få guldmynt i allmänna rörelsen. Jag har således ingen betänklighet vid att nu få ett beslut af Riksdagen angående tiokronesedlarne, utan skulle tvärt om mycket gerna se, att man finge besked i saken och sluppe undan den oro, som ovissheten åstadkommer och som icke kan lända någon till fördel.

I afseende på sjelfva saken har en talare nämnt något om »hägrande faror». Jag för min del ser inga hägrande faror, men nog ser jag, huru det skulle komma att gestalta sig, om man ansåge det farligt att afslå ett förslag till voteringsproposition, och det blefve, att, om man fortgår med att anställa gemensamma voteringar om alla frågor, som af en Kammare blifvit afslagna, och drager allt flera och flera frågor under den mekaniken, vi rätt snart skola komma till ett faktiskt *enkammarsystem*, dervid Första Kammaren skulle få det föga uppbyggliga uppdraget att inprotokollera de beslut, som vid de gemensamma voteringarne fattades. Att detta kan vara farligt, vet jag nog, men som det bör undvikas, tror jag att de, som utöfva inflytande såväl vid riksdagen som annorstädes, böra tillse, att de oegentligheter i grundlagen, som föranleda uppenbara orimligheter, må blifva undanröjda och frågorna derom icke ouppörligen skjutna åt sidan. Detta kan man väl, vid sådana förkom-

Förslag till
voterings-
proposition.
(Forts.)

Förslag till
voterings-
proposition.
(Forts.)

mande frågor, med skäl tillåta sig att erinra om. När jag varit med om att stifta något bolag, har jag alltid, sedan bolagsordningen börjat tillämpas, sökt att i densamma få införda de förtydliganden och förbättringar, som af omständigheterna påkallats för att undanrödja all tveksamhet vid tillämpningen; men sådant har man ty värr icke iakttagit med nya Riksdagsordningen. Någon benägenhet att förbättra densamma har alldeles icke blifvit af vederbörande ådagalagd, och jag för min del kan ej annat än mycket beklaga detta. Jag hoppas dock, att den diskussion och de förhållanden, som i år vid riksdagen förekommit, må lända dertill, att Herr Talmannen åtminstone täckes fundera öfver behofvet af förändring i 69 § Regeringsformen och 65 § Riksdagsordningen, så att dessa §§ icke måtte lemnas att innebära motsägelse mot hvarandra.

En ärad talare yttrade, att man beträder en farlig bana, om man afslår en voteringsproposition, när dertill icke finnas fulla skäl. Enligt min åsigt beträder man en ännu farligare bana, om man bifaller voteringspropositioner, när man icke har fulla skäl att anse dem öfverensstämmande med grundlagens föreskrifter, och det är af denna anledning, jag hos Herr Talmannen anhåller om afslag å den förevarande voteringspropositionen.

Grefve Hamilton: Jag måste naturligtvis vara Friherre Åkerhielm tacksam för det afseende, han förklarar sig vilja fästa vid min mening i formfrågan, och jag skulle lifligt önska att kunna öfverensstämma med honom och vara öfvertygad af de skäl, han för sin mening framställt; men lika öppet, som han uttalade sig mot mig, lika ärligt vill jag säga, att jag icke funnit Friherre Åkerhielms argumentation för mig bevisande. Hans utgick egentligen derifrån, att Kammaren redan i Kongl. Maj:ts proposition hade haft anledning att fatta det beslut, som Andra Kammaren fattat, eller något dermed likartadt, hvilket åter förutsätter, att Kongl. Maj:t i sin proposition påkallat ett Riksdagens beslut i afseende på de åtgärder, som med Riksbanken vore att vidtaga, innan tiokronesedlarne skulle indragas; men, ehuru jag mer än en gång läst Kongl. Maj:ts proposition, kan jag icke deri finna någon sådan uppmaning till Riksdagen att i detta ämne för närvarande besluta. Tvärt om antyder propositionen just motsatsen, eller att det beslut, som borde fattas för att göra tiokronesedlarnes indragning möjlig, först framdeles skulle komma under öfvervägande, och det så mycket mer, som Kongl. Maj:t antydt de förhållanden, under hvilka han hade för afsigt att förordna om femkronesedlarnes indragning, men alldeles icke yttrat något om de vidsträcktare och mera omfattande åtgärder, som sedermera skulle blifva behöfliga och om hvilka förmodligen Riksdagen framdeles, då Kongl. Maj:t finner tiden vara inne, har att förvänta en proposition, för att derefter fatta sitt beslut. En reservant hade visserligen inom Utskottet yttrat sig om åtgärder för tiokronesedlarnes indragning, och om Utskottet hade

likasom denne upptagit frågan och framställt något förslag, som hade afseende på åtgärder från bankstyrelsens sida, hvilka före nästa riksdag borde vidtagas, för att om 3 år göra tiokronesedlarnes indragning möjlig, hade Kamrarne naturligtvis fått lof att deröfver yttra sig; men i sakens nuvarande skick, då ingen sådan fråga blifvit stäld till Kamrarnes afgörande, finner jag den bevisning för den Friherre Åkerhielms motsatta åsigten, som blifvit framställd af Grefve Lagerbjelke, för mig fullt afgörande.

Det har här blifvit något taladt om faran af att afslå voteringspropositioner, och den vore visserligen ganska stor, om man afsloge voteringspropositioner, som uppenbarligen äro med grundlagen öfverensstämmande, och genom afslag hvarå man således kränkte en Medkammares rätt; men detta är efter min tanke icke nu förhållandet, och likasom Första Kammaren förmodligen icke ingår i någon pröfning eller afgör något yttrande, huruvida Andra Kammaren varit befogad att fatta det beslut, som den i denna punkt tagit, lika litet tror jag att Medkammaren skall hafva skäl att klandra, om Första Kammaren med afseende på grundlagens tolkning följer sin öfvertygelse. Det har verkligen förefallit så besynnerliga tillfällen i detta fall, då än den ena, än den andra Kammaren afslagit en voteringsproposition, att om någon fara vore dermed förbunden, skulle den för längesedan hafva inträffat. Lyckligtvis hafva vi icke sett till den, och jag befarar den icke heller nu. Jag kan således icke af någon sådan betänklighet förmås att afvika från hvad jag anser vara grundlagens mening i detta fall, utan fortfar i mitt yrkande om afslag.

Herr Samzelius: Då så många föregående talare yttrat sig mot denna voteringsproposition, är väl dess öde gifvet i denna Kammar, och jag skall icke uppehålla diskussionen länge; men jag ansåg mig böra bemöta ett yttrande af en talare på kalmarbänken, att Utskottet försunmat försöka sammanjemka Kamrarnes olika beslut. Så är emellertid icke förhållandet. Efter hvad Utskottet anmält, har någon sammanjemkning icke kunnat verkställas, oaktadt försök blifvit gjorda. Det var nemligen omöjligt att sammanjemka sådana olika åsikter, den ena, att ett uppdrag skulle lemnas bankofullmäktige, och den andra, att ett sådant uppdrag icke erfordrades. Då Kammarens högt aktade före detta Talman yttrat, att ett sådant uppdrag alldeles icke afsåge bankens styrelse eller förvaltning utan blott fullmäktiges göromål, ber jag likväl att dervid få erinra, att fullmäktige såsom sådane uteslutande befatta sig med bankens styrelse och förvaltning och icke hafva några andra göromål, och att vid föregående tillfällen votering egt rum både i förstärkt Banko-Utskott och äfven gemensam votering i frågor, som rört icke blott fullmäktiges göromål utan äfven banktjenstemännens göromål och organisation deraf, så att jag tror, att dylika frågor alldeles icke äro främmande för gemensamma voteringar.

*Förslag till
voterings-
proposition.
(Forts.)*

Förslag till
voterings-
proposition.
(Forts.)

För öfrigt tillåter jag mig den lilla erinran mot den ärade talaren på kalmarbänken, att då fråga förevar om gemensam votering angående ökad amortering för Gefle—Dala-banan, yttrade han sig, om jag ej missminner mig, till förmån för den framställda voteringspropositionen. Detta fall ansåg jag för min del vara mycket mera tvifvelaktigt än det förevarande, och när samme talare nu med sådan bestämdhet påstår, att voteringspropositionen är grundlagsvidrig, synas hans åsichter på senare tiden något hafva förändrats. Jag öfverlemnar med trygghet åt Kammaren att taga vård om grundlagens helgd.

Friherre Åkerhielm: Mätte Kammaren tillåta mig att få yttra ännu blott några få ord, icke för att ytterligare hålla på och förfäktat hvad jag för min del kan anse vara rätt, utan för att erkänna, att jag i fråga om grundlagens tolkning icke längre dristar fäktat, sedan på banan inträdt sådana förkämpar för en annan mening som Kammarens två forne talmän.

Om jag således medgifver, att jag icke vågar mot Grefve Lagerbjelke påstå, att ju icke Andra Kammarens beslut innehåller två olika uppdrag, så återstår för mig att tillse, huruvida det af dessa uppdrag, mot hvilket den högt ärade talaren vändt sig, nemligen det till bankofullmäktige, icke i och för sig är sådant, att redan deri kan ligga en anledning till uppställande af en gemensam voteringsproposition. Rörde detta uppdrag icke annat än ett särskildt bemyndigande eller åläggande för bankofullmäktige att förrätta något som Riksdagen ansåge behöfligt för kommande tider utan att direkt angå Riksbanken, då böjde jag mig villigt för den uttalade meningen, då kunde här icke blifva någon gemensam votering; men nu — och dermed inkomma vi på bankfrågan, hvori jag, om än med mycken vördnad, dristar mig att uttala en motsatt åsigt mot den ärade talarens — är det väl möjligt att vidtaga en sådan åtgärd som tickronesedlarnes indragning, utan att Riksbankens styrelse i årtal får bereda sig derpå? Är detta icke möjligt och kräfvat det att, derest Riksdagens flertal önskar denna förändring, bankofullmäktige i tid underrättas och i tid erhålla uppdrag för att ordna bankens styrelse och förvaltning så, att detta Riksdagens blifvande beslut möjliggöres, då ingriper sådant i Riksbankens förvaltning, och då blir frågan i och för sig om ett sådant uppdrag af beskaffenhet, att den i händelse af olika meningar hos Kamrarne bör slitas genom gemensam votering och icke bör kunna undanröddas genom blott den ena Kammarens ensidiga afslag å en voteringsproposition. Det är på denna grund och till följd af det intresse, jag måste hafva för att Riksbanken i en fråga som denna icke må stå oviss om Riksdagens åsigt, som jag icke kan annat än upprepa, att jag för min del tror, att det vore klokt att icke afslå denna voteringsproposition.

Herr Carleson: Mot en talare på kalmarbänken framställdes

två anmärkningar, den ena, att han skulle hafva påyrkat en sammanjemkning mellan Första och Andra Kammarens beslut i afseende på elfte punkten i Sammansatta Utskottets utlåtande n:o 1, och den andra, att han vid en föregående riksdag skulle i en fråga, som rörde Riksgäldskontoret, hafva påyrkat gemensam votering i ett fall likartadt med det ifrågavarande. Som förmodligen dessa anmärkningar voro rigtade mot mig, tillåter jag mig erinra, att en sådan sammanjemkning som den nyssnämnda så mycket mindre kunnat af mig påyrkas, som jag sökt framhålla, att Andra Kammarens beslut innefattar något, som är alldeles oförenligt med Första Kammarens, enär den senares beslut icke innehåller någonting om ett af de beggä uppdrag, hvarom Andra Kammarens beslut handlar; och hvad angår påståendet, att jag vid en föregående riksdag förordat gemensam votering i en likartad fråga, rörande Riksgäldskontoret, var förhållandet derutinnan alldeles motsatt det nu förevarande, i ty att vid förra tillfället Första Kammaren hade efter öfverläggning om samma sak, som behandlats af Andra Kammaren, fattat ett beslut, hvarigenom det då ifrågasatta uppdraget åt fullmäktige i Riksgäldskontoret afslagits, under det vid detta tillfälle man ingenting vet om meningens hos Första Kammaren i ett ämne, som den icke förehaft till behandling och icke haft anledning att göra till föremål för beslut.

*Förslag till
voterings-
proposition.
(Forts.)*

Sedan öfverläggningen härefter förklarats slutad och Herr Talmannen yttrat, att under densamma hade yrkats, dels att den föreslagna voteringspropositionen måtte godkännas, dels ock att densamma skulle afslås; framstälde Herr Talmannen först proposition på godkännande af voteringspropositionen, hvarvid svarades många nej jemte några ja, och sedermera proposition på afslag å densamma, då svaren utföllo med många ja jemte några nej; och förklarades ja nu hafva varit öfvervägande.

Föredrogos ånyo Stats-Utskottets nedannämnda den 10 och 11 i denna månad bordlagda memorial och utlåtanden:

N:o 53, med anledning af Kamrarnes skiljaktiga beslut i fråga om en bestämmelse beträffande villkoren för erhållande och tillgodonjutande af statsbidrag till allmänna arbeten.

Lades till handlingarne.

N:o 57, i anledning af väckt motion angående beviljande af statsbidrag för ny tomtreglering i Hudiksvall i följd af den staden senast öfvergångna brand.

Bifölles.

Första Kammarens Prot. 1879. N:o 39.

N:o 58, i anledning af erhållen återremiss å Utskottets utlåtande n:o 29, i fråga om afsättande till kronopark af indragna ryttmästarebostället Kollleberga N:is 1 och 2.

Bifölls.

N:o 59, i anledning af Kamrarnes skiljaktiga beslut rörande tvenne punkter i Utlåtandet n:o 28, angående Riksdagens år 1878 församlade Revisorers berättelse i anledning af verkställd granskning af statsverkets samt andra af allmänna medel bestående fonders tillstånd, styrelse och förvaltning under år 1876.

Utskottets första förslag bifölls och dess senare, till Medkamraren gjorda hemställan lades till handlingarne.

Föredrogos ånyo Bevillnings-Utskottets nedannämnda, den 10 och 11 i denna månad bordlagda betänkanden:

N:o 14, i anledning af väckta förslag om förändringar i gällande föreskrifter rörande bevillningen för arf, gåfva, testamente och fideikommiss.

1:sta punkten.

Lades till handlingarne.

2:dra punkten.

Bifölls.

N:o 15, angående ännu vissa oafgjorda frågor rörande stämpelpappersafgiften.

1:sta och 2:dra punkterna.

Biföllos.

3:dje och 4:de punkterna.

Lades till handlingarne.

*Ökande af
Riksbankens
för afbetal-
ningslån af-
sedda fond.*

Föredrogos ånyo och företogs punktvis till afgörande Banko-Utskottets den 10 och 11 i denna månad bordlagda utlåtande N:o 13, i anledning af väckta motioner om ökande af Riksbankens för afbetalningslån afsedda fond.

1:sta punkten.

Herr Ekman, Johan Jakob: Jag har tagit mig friheten att vid detta betänkande föga en reservation, emedan jag icke kunnat föreställa mig, att den förändring, Utskottet föreslagit, eller utbyte af det lilla ordet *skola* till *må*, verkligen skall kunna åsyfta den förbättring i ifrågavarande §, som Utskottet velat åstadkomma. Det synes nemligen alldeles klart, att just under tider af penningebetryck skola anspråken på erhållande af lån från denna fond vara så stora, att fullmäktige omöjligen kunna motstå trycket deraf, och skulle åter fullmäktige kunna motstå sådana anspråk, ser jag icke, hvad hela förändringen tjenar till. Det synes också vara temligen eget, att just under en tid, då man talar om önskvärdheten af att förstärka Riksbanken, från samma håll, derifrån dessa åsikter utgå, inkommer förslag till andra åtgärder, hvilka, om de också icke försvaga Riksbanken, åtminstone till någon del förlama dess verksamhet. Jag hade under sådana förhållanden trott, att alla anspråk skulle kunna tillfredsställas, om Utskottet velat antaga det alternativa förslag, som bankofullmäktige framställt, eller att, med bibehållande af beloppet af 10,000,000 kronor, bestämma att maximum, hvarför någon låntagare finge häfta, skulle utgöra, icke såsom nu 6,000, utan 4,000 kronor.

Jag har likväl ingen afsigt att yrka på ett sådant förslag, ty dels vet jag icke, om jag dertill har rätt, då icke någon motion blifvit väckt i sådan riktning, utan alla de motioner, som afgifvits i frågan, afse en ökning af fonden, men icke tala om bestämmande af ett maximum för lånebeloppet för hvarje låntagare; dels skulle jag icke vilja vid denna tid på riksdagen framkomma med ett förslag eller önska, att Kammaren fattade ett beslut, som vid gemensam votering säkerligen komme att falla. Jag har därför endast ansett mig böra för den ärade Kammaren tillkännagifva min uppfattning af denna fråga. Skulle emellertid någon här yrka bifall till det förslag, som bankofullmäktiges ordförande och vice ordförande afgifvit om fondens bibehållande vid 10,000,000, hvilket är detsamma som rent afslag, så kan jag icke underlåta att, om frågan kommer under omröstning, i enlighet med min öfvertygelse rösta därför. Nu gör jag emellertid intet yrkande.

Herr Wallenberg: Jag skall likasom den siste talaren gerna gå in på att icke göra något yrkande, men jag kan icke stillatigande låta passera detta tydliga bevis på hvad syftet är och huru det är diametralt motsatt mot att göra Riksbanken till en centalbank. Om någonting kan besörjas af de smärre lokalbankerna, så är det verkligen ifrågavarande lånegren, och det har förr varit eller ansetts vara en afgjord sak, att Riksbanken så småningom skulle befrias från dessa slags lån i hela riket eller åtminstone större delen deraf, emedan denna lånerörelse lämpar sig bäst för dem, som kunna ega

*Ökande af
Riksbankens
för afbetalningslån af
sedda fond.
(Forts.)*

*Ökande af
Riksbankens
för afbetal-
ningslån af-
sedda fond.*

(Forts.)

personlig kännedom om och bo i närheten af låntagarne. Nu ser man emellertid, hvart det pekar; nu ser man tydligt, att afsigten är att utvidga just den lånegren, som lämpar sig allra minst för en blifvande centralbank. Det är detta, som jag, i öfverensstämmelse med min åsigt om önskvärdheten af att vi må få en centralbank, icke kunnat underlåta att vid detta tillfälle anmärka.

Herr Wijkander: Då jag finnes antecknad å Utskottets betänkande såsom reservant, utan att tillika omförmäles i hvad syfte jag reserverat mig, ber jag få nämna, att jag till alla delar instämmer med Herr Ekman, och förenar jag mig i hans yrkande.

Herr Jöns Pehrsson: Här talas så ofta om, att staten skall hjälpa den i betryck varande industrien, och på alla möjliga vis skall staten träda emellan, men för min del tror jag, att, om alla dessa inrättningar, som finnas, såväl jernvägar som andra företag, skola kunna bära sig, så måste det ske just på sådant sätt, att den stora öfvervägande delen af landets befolkning kan på något vis komma åt kapital på drägliga vilkor. Den, som vill göra sig det besväret, skall finna, att vid 1867 års riksdag väckte jag en motion, som, om den kommit till utförande, varit den klokaste, jag ännu väckt, nemligen att bankovinsten skulle bibehållas för Riksbanken och att en del deraf skulle användas till en särskild fond, från hvilken lån skulle utlemnas till jordbruket, äfvensom att en längre amorteringstid skulle bestämmas, hvaremot låntagaren skulle styrka att lånet användes till jordens förbättring. Jag tror, att om man alltid hatar de mindre näringsidkarne och jordbrukarne, som icke kunna med fördel taga vexellån eller korta lån, så skola våra jernvägar icke utvecklas och industrierna icke komma till förbättring. Jag vågar påstå, att det är den stora klassen af landets befolkning, som skall uppehålla industrien, och när det tydligen visar sig, att denna del af befolkningen icke kan verkställa några uppköp, då står således hela industrien långt efter, och det vore därför beklagligt, om man skulle missunna denna del af befolkningen den lilla fördel, som Banko-Utskottet föreslagit. Ty, säge hvad man vill, den, som skall gå till bankluckan och hemta penningar mot tre månaders vexlar, kan icke använda dem till jordbruket eller den mindre industrien. Om man också påstår, att Riksbankens ifrågasvarande lånerörelse icke är bankmessig, så har det dock visat sig, att den minsta förlusten uppstått just på denna fond, och det emedan utlåningen grundar sig på personlig kännedom. För min del skulle jag beklaga, om Kammaren skulle vara så afvoigt stämd mot de mindre jordbrukarne och den mindre industrien, att Kammaren ej ville medgifva den ifrågasatta lilla fördelen. Jag vore mest böjd för att lägga i bankofullmäktiges händer att, utan afseende å någon fixerad summa, utlemna lån till dem, som kunna ställa den bästa säkerheten, och äfven utan afseende å någon särskild fond, ty det

är många gånger mycket stor tillgång på penningar i andra utlåningsfonder, men de äro då icke att tillgå för denna fond. Jag hoppas, att Kammararen bifaller Utskottets hemställan, och jag yrkar bifall dertill.

*Ökande af
Riksbankens
för afbetalningslån af-
sedda fond.*

(Forts.)

Herr Rylander: Jag tror, att det icke är för mycket att företaga den lilla ändring, som är föreslagen, utan är öfvertygad om, att lånefonden bör utsträckas till ett ännu högre belopp. Det tror jag vara i allas intresse. Jag kan därför icke annat än yrka bifall till Utskottets förslag.

Grefve Spens: Inom Utskottet har jag bidragit till det slut, hvartill Utskottet kommit, och jag har gjort detta, emedan jag tror det vara riktigt att ur bankoreglementet få bort den ovilkorliga bestämmelse, som ligger i § 27 med dess nuvarande lydelse: »Till afbetalningslån *skola*, i den mån ingifna länehandlingar dertill föranleda, användas högst tio millioner kronor.» Jag har trots det vara viktigt, att fullmäktige få full frihet att nedsätta totalbeloppet af afbetalningslån, när sådant finnes vara med bankens fördel i öfrigt öfverensstämmande, och därför har jag ansett, att denna paragrafs lydelse borde i sådan riktning ändras. Äfven har jag trots, att genom en sådan förändring skulle för afbetalningslånen bortfalla deras nuvarande karakter att utgå från en för visst ändamål afsedd fond, och derigenom måste, enligt min åsigt, i väsentlig grad undanrödjas ett af de hufvudsak, som bankofullmäktiges vice ordförande anfört mot summans förhöjning. Det är väl sant, att dessa lån återbetalas långsammare än förhållandet vanligen är med diskontlån; men dels är det känt, att ofta äfven för sådana lån medgifves nedsättning, dels har jag svårt att tro, att den längre återbetalningstiden kan för Riksbanken, då den har full säkerhet för lånen, vara af större betydelse i jembörelse med det gagn, som den mindre affärsverksamheten utan tvifvel har af dessa lån. Derfor har jag ansett, att om blott paragrafens stilisering förändrades, så skulle det vara af mindre vikt, om summan höjdes från tio millioner till tolf millioner, emedan fullmäktige alltid hade frihet att gå under denna summa. Att deremot söka i lika mån gagna den mindre affärsverksamheten genom att nedsätta maximum för dessa lån från 6,000 kronor till 4,000, det tror jag icke låter sig göra; ty om man också under svåra tider, då tilloppet af lånesökande är stort, skulle bereda fördelar för dem, som hade det minsta lånebehofvet, så är likvisst gifvet, att man genom en sådan åtgärd skulle minska antalet af dem, som genom dessa lån vore verkligt hulpne. Jag har således icke kunnat förorda en sådan nedsättning, utan anhåller om bifall till Utskottets förslag.

Herr Wijkander: Då min uppmärksamhet blifvit fästad derpå, att Herr Ekman icke framställde något yrkande och jembväl att det

*Ökande af
Riksbankens
för afbetal-
ningslån af-
sedda fond.*

(Forts.)

icke vore fullt formenligt att yrka bifall till hans reservation, till-
låter jag mig erinra om, att Riksbankens ordförande och vice ord-
förande i yttranden, som finnas i betänkandet intagna, afstyrkt den
föreslagna förhöjningen af fonden för afbetalningslån. Jag delar
deras uppfattning, att det är för Riksbanken ofördelaktigt att under
en tid sådan som den nuvarande höja denna fond, och jag anser
sådant under hvarje förhållande mindre lämpligt för en centralbank
i synnerhet och för hvarje bank i allmänhet. Derfor yrkar jag nu
rent afslag å Utskottets förslag och anhåller, att Kammaren således
ville fatta sitt beslut enligt den af fullmäktiges ordförande och vice
ordförande yttrade mening.

Herr Evers: Jag har endast velat nämna, att jag ber att få
instämma med Grefve Spens. Då ärendet förevar i Banko-Utskottet,
var jag, ehuru närvarande, ej i tillfälle att deltaga uti Utskottets
beslut, som jag annars hade biträdt af de många skäl, som der
frambölls, i synnerhet af ledamöter från Andra Kammaren, för be-
höfligheten af ifrågavarande fonds förhöjning till tolf millioner. En
talare har omnämmt nyttan af dessa afbetalningslån för de mindre
jordbrukarne; men jag ber att härtill få framhålla, att flera andra
klasser jemväl hafva fördel af dessa, såsom embets- och tjenstemän
samt mindre affärsmän. Jag tror därför det vore välbetänkt att
höja denna fond till det föreslagna beloppet, så mycket mer som,
enligt lemnad redogörelse, Riksbanken på dessa afbetalningslån haft
ganska ringa förlust. Jag anhåller om bifall till Utskottets hem-
ställan.

Herr Wallenberg: Dels emedan Herr Jöns Pehrsson behagat
säga, att det vore väl om icke allenast ifrågavarande fond höjdes
till tolf millioner, utan äfven om fullmäktige, när tillgångar finnas,
ytterligare ökade afbetalningslånen, dels emedan en talare på elfsborgs-
banken behagat antyda, att de enskilda bankerna äro främmande för
en sådan lånerörelse, hvarom fråga är, ber jag få säga, att dessa
yttranden vittna, mer än jag förut velat tro, om hvart tendensen
pekar, nemligen icke till att konvertera Riksbanken till en central-
bank. Och jag anhåller att få fästa uppmärksamheten derpå, att
enligt de sista officiella rapporterna hade de enskilda bankerna ut-
lånade mot namnsäkerhet 22,510 kronor och mot borgen 3,234,000
kronor. Dessa belopp lära icke vara utlånade till den större rörel-
sen, som omförmåles vara med sådan förkärlek omfattad af de en-
skilda bankerna, utan beloppen bildas af ett ganska stort antal små-
lån, ej färre än 23,030. Vidare förekomma lån mot hypotek i fast
egendom till belopp af 23,810,000 kronor. Af dessa lån torde en
fjerdedel vara utlemnade mot inteckning i stadsegendom, men mer
är det icke. Således är denna rörelsegren mycket stor i de enskilda
bankerna. Jag har för öfrigt blott yttrat, att det är mycket lämp-
ligare att denna rörelse håller sig till lokalbankerna, än att den upp-

höjes till förnämsta rörelsegrenen i sjelfva centralbanken. I sjelfva saken har jag icke framställt något yrkande. Fonden må gerna höjas med två millioner nu och två millioner nästa riksdag, men jag ber, att man må erkänna, hvart man syftar och sträfvar. Icke är det till bildande af centralbank, som landet så obestriddigen väl behöfver.

*Ökande af
Riksbankens
för afbetal-
ningslån af-
sedda fond.*
(Forts.)

Herr von Möller: En ledamot har bedt oss genomläsa de yttranden, som tvenne af bankofullmäktige i frågan afgifvit. Jag medgifver, att, om dessa afgifvits *sedan* Utskottet formulerat förslaget till förändring af 27 §, de skulle hafva inverkat på mig; men icke nu, då de afgifvits *innan* § 27 blef formulerad sådan den nu är af Utskottet föreslagen.

Det torde icke kunna nekas, att det är en väsentlig skilnad emellan nuvarande lydelsen af § 27, då det heter: »att till afbetalningslån *skola* användas högst tio millioner», och den af Utskottet föreslagna lydelsen: »att till afbetalningslån *må* användas högst tolf millioner». Den nuvarande paragrafen innehåller ju ett *åläggande* för fullmäktige, hvaremot den nu föreslagna gifver ett *berättigande* att förfoga öfver fonden.

Jag anser mig böra rösta för bifall till ifrågavarande förslag.

Flere ledamöter hördes häri instämna.

Herr Jöns Pehrsson: Jag är säker på, att Herr Wallenberg icke behöfver frukta, att Riksbanken så snart blir en centralbank, och de två millioner, hvarom nu är fråga, komma sannolikt ej att verka något sådant. En annan sak vore, om man ville taga en ännu större summa. Gerna instämmer jag deri, att om de enskilda bankernas verksamhet skulle inskränkas, måste Riksdagen och Riksbanken vidtaga kraftiga åtgärder för att underlätta rörelsens behof i landsorten.

Sedan öfverläggningen härefter förklarats slutad och Herr Talmannen upptagit de derunder gjorda yrkanden å dels bifall till den förevarande punkten, dels afslag derå, framställdes proposition på bifall till punkten och besvarades med ja.

2:dra och 3:dje punkterna.

Biföllos.

Herr Talmannen tillkännagaf, att, i enlighet med den emellan Talmännen träffade öfverenskommelse, omröstningar jemlikt 65 § Riksdagsordningen öfver de af båda Kamrarne godkända voteringspropositioner komme att anställas vid början af Kamrarnes sammanträden i morgon kl. 12 middagen.

*Beredande af
flera lärotim-
mar för natu-
ralhistoriens
studium vid
rikets allmänna
läroverk.*

Föredrogs ånyo Första Kammarens Tillfälliga Utskotts den 10 och 11 i denna månad bordlagda utlåtande N:o 6, angående beredandet af flera lärotimmar för naturalhistoriens studium vid rikets allmänna läroverk.

Herr Dahm: Det är en egendomlighet för svenska Riksdagen, att Kamrarne icke sällan komma att förvandla sig till pedagogiska sällskap för diskussion af åtskilliga ämnen rörande skolan, och dervid ingå i de mest minutiösa detaljer. För min del tror jag icke, att detta är särdeles lämpligt, alldenstund Riksdagen väl icke är rätta forum för detaljernas behandling, utan borde nöja sig med att afgöra de stora grundsatserna och öfverlemna åt regeringen och de skicklige män, som af henne dertill förordnas, att öfverlägga om detaljerna. Men nu är det en gång så och lär icke kunna hjälpas.

Den fråga som föreligger tyckes vara mycket obetydlig; den rör nemligen endast en enda lärotimmes öfverflyttning till naturalhistorien, och jag skulle icke besvärat Kammaren med att yttra ett enda ord derom, så vida icke den tillika innehölle något, som berörde den stora, ännu icke utkämpade striden mellan realism och klassicitet vid våra läroverk. Men då detta är händelsen, och motionen, som i betänkandet behandlas, egentligen väl icke är annat än en ganska berättigad gensaga mot inskränkningen af naturalhistoriens studium vid våra elementarläroverk, så måste jag, som äfven anser en sådan gensaga behörig, instämma med motionären och påyrka bifall till Andra Kammarens beslut i ämnet. Utskottet anser, att rubbningar i läroverkens undervisningsplan icke ofta böra förekomma, och detta är ett af de skäl, som bidragit till det beslut, hvartill Utskottet kommit. Jag erkänner ock styrkan hos detta skäl, men anhåller att få fästa uppmärksamheten på ett förhållande, hvarom jag förut i denna Kammare haft äran uttala min mening, nemligen att yrkandet på sådana rubbningar är alldeles oundvikligt, så länge man icke gjort realismen full rättvisa. Man må jemka och tillvägbringa kompromisser mellan realismen och klassiciteten inom skolorna huru mycket man vill, så står det dock alltid kvar, att realismen är tillbakasatt och att realisterne fortfarande blifva få, samt att detta icke lär kunna hjälpas på annat sätt än att, som Särskilda Utskottet i sitt betänkande år 1873 yttrade: *latinnet måste upphöra att vara tvångsämne i åtskilliga universitetsexamina och rättighet att aflägga dessa således beredas äfven för personer, som icke studerat döda språk.* Först när denna rättvisa är gjord realstudierna kan man vara lugn för yrkanden på rubbningar. Studierna blefve derigenom fria, och denna arbetets frihet skulle säkert i detta afseende för individens utveckling och vetenskaplighetens befrämjande visa sig ega samma företräden framför hinder och tvång, som det fria arbetet i andra afseenden medför framför tvångsarbete. Realistens verld blefve vidare, och tillfällena för honom att göra sig nyttigt blefve flera. Ingens rätt behöfde inskränkas derigenom att

honom skedde rätt. Man anmärker visserligen att det icke vore möjligt, att de, som idkat realstudier, skulle kunna aflägga de examina som fordras, men det vore ju dessas ensak att sörja därför. Samhället förlorade ingenting derpå att frihet gäfves i studierna och att realisten finge försöka visa huru han kunde studera.

Vi hafva också sett och se dagligen både inom och utom Riksdagen, huru män, hvilka icke fått klassisk bildning, med öfverlägsen skicklighet handlägga offentliga angelägenheter, och häraf borde man väl hemta någon lärdom om nödvändigheten att borttaga hindren för dem, som egnat sig åt realstudier, att i alla riktningar gagna det allmänna med sina gåfvor och kunskaper, och om obehöfgheten att ålägga så många att göra sig hemmastadda i det forntida Rom för att hitta vägen i det nutida Sverige.

Herr Almquist: Den nu föreliggande frågan har förut blifvit behandlad både af Kongl. Maj:t och af Riksdagen år 1873, och åsigtterna voro då eniga om, att naturalhistoriens studium borde i skolan tillgodoses. Både läraremötet och läroverkskomitén yttrade sig till förmån för samma åsigt; men det betänkande, som här föreligger, går i en motsatt riktning. Man säger, att det skulle göra intrång på andra undervisningsämnen; men åtminstone på latinlinien litt. B, d. v. s. den, der grekiska språket icke läses, finnas timmar att tillgå i stället för dem, som på A-linien äro anslagna till nämnda språk. Dessa timmar äro nu såsom ett överskott, en råge tillagda franska och matematik. Franskan har icke större kurs på B-linien än på A-linien och läses gemensamt på båda linierna. Det är således endast liksom ett sätt att döda den tid, som tagits från grekiskan, och brist på tid fattas icke, utan endast brist på arrangement och god vilja. Med det stöd, som ett bättre tillgodoseande af det naturhistoriska läroämnet har i de många sakkunniges yttranden, hvilka varit derom afgifna, synes det mig som allt skäl förefunnes att studiet af detsamma befordrades på det sätt, som Andra Kammaren beslutit. Man säger, att det går icke an att nu ändra läsordningen, emedan den ännu icke börjat tillämpas; men vill man sjelfva saken, så är det väl just den rätta tiden att göra en förändring, innan det, som skall förändras, hunnit få rotfäste. Jag instämmer med den föregående talaren och yrkar, att Kammaren ville, med ogillande af Första Kammarens Tillfälliga Utskotts förevarande betänkande, biträda det af Andra Kammaren fattade beslut.

Herr Sjöbring: Jag skall icke inlåta mig på den förste talarrens yttrande om det önskvärda deruti, att realisterne finge aflägga examen vid universitetet, eller om den nytta eller skada, som samhället kunde taga deraf. Jag vill endast hålla mig till den lilla fråga, som här föreligger. Man har önskat, att naturalhistoriens studium måtte fortsättas genom hela läroverket äfven på den klassiska linien. Jag ber att få erinra, att det är redan länge sedan

*Beredande af
flera lärotim-
mar för natu-
ralhistoriens
studium vid
rikets allmänna
läroverk.
(Forts.)*

*Beredande af
flera lärotim-
mar för natu-
ralhistoriens
studium vid
rikets allmänna
läroverk.*

(Forts.)

som botaniken uteslöts ifrån sjunde klassen på den klassiska linien, och att den icke utgjort examensämne i studentexamen under den tid nu gällande skolstadga varit gällande, samt att inskränkningen i naturalhistoriens studium skett i det välförstådda intresse, att för den klassiska linien afgangsexamen icke skulle blifva allt för svår. Nu säger man, att det vore lätt att åtminstone på latinliniens ena afdelning eller B-linien införa detta ämne. Detta kunde visserligen ske, men derigenom finge denna linie ett examensämne till uti afgangsexamen, och det synes mig, som om den hade tillräckligt många ämnen derförutan. Detta har Utskottet också framhållit, och jag förmodar, att det är denna Kammares ledamöter väl bekant, att afgangsexamen för närvarande icke anses vara så lätt, att det vore skäl att öka vare sig den ena eller den andra liniens ämnen med ytterligare ett. Jag kunde sluta här, men vill tillägga en omständighet, som icke är i betänkandet anförd, nemligen att naturalhistorien och i synnerhet botaniken icke lämpar sig väl för undervisning i de allmänna läroverken, efter som endast en ringa del af läsåret faller på den blida årstiden, då undervisningen kan meddelas efter lefvande växter, och det är nogsamnt bekant, att naturalhistoriens fortsatta studerande inom fyra väggar icke tjenar mycket till. Dessutom ber jag få fästa uppmärksamheten på en annan egendomlighet hos detta läroämne, nemligen att det temligen hastigt väcker häg och lust för sig hos lärjungarne. När desse aflagt sin examen deruti i sjunde klassen, hafva därför en del af dem fått lust att fortsätta studiet af detsamma och öka sina insigter deri, och jag tror det därför vara temligen likgiltigt, om undervisningen i skolan deruti slutar ett eller par år förr eller senare. Oaktadt botaniken för närvarande icke studeras i sjunde klassen, påstår jag dock, att det står lika väl till med detta studium nu som någonsin tillföre i läroverken och detta just därför, att en del af lärjungarne fått lust för detta ämne och sedan fortsätta dermed på egen hand. På grund af hvad jag nu anför, anhåller jag om bifall till Utskottets betänkande.

Herr Almquist: Jag kan icke underlåta att mot den siste talarens anförande erinra, att för latinlinien b någon egentlig tillökning i ämnen genom den ifrågasatta förändringen icke skulle uppstå. Denna linie är nemligen befriad från studiet af grekiska språket och skulle såsom ersättning därför erhålla naturalhistoria och engelska språket; och för erhållande af afgangsbetyg i dessa båda ämnen skulle, efter hvad jag tror, icke tagas mer tid och arbete i anspråk än grekiska språket, såsom för våra förhållanden främmande, nu kräffer ensamt för sig. Jag åberopar ännu en gång de auktoriteter, som yttrat sig till fördel för naturalhistorien, hvori ingår ej blott botanik utan äfven mycket annat som vidgar blicken, utvecklar förståndet och rigtar förrådet vetande hos den som ej stannar vid ytan blott; jag fortsätter mitt nyss framställda yrkande.

Herr Carlson: Diskussionen har tillräckligt gifvit vid handen, huru svårt det är att, då fråga är om en så invecklad sak som en läseordning, i en så talrik församling som denna efter en kort stund fatta beslut om förändring skall ske eller icke. För några dagar sedan beslöt denna Kammare en hemställan till Kongl. Maj:t att låta utarbeta en undervisningsplan särskildt för den reala och särskildt för den klassiska linien. Det skulle efter mitt förmenande icke stå rätt väl tillsammans med detta beslut, om Kammaren nu skulle sätta sig sjelf till domare öfver den undervisningsplan, som för närvarande gäller, och vidtaga förändringar deri så detaljerade som att bestämma, i hvilken klass och huru många timmar man bör läsa det eller det ämnet — detaljer, hvarmed Riksdagen hittills aldrig bör befatta sig.

De stridiga vindar, som gå öfver våra allmänna läroverk, äro sannerligen för dem icke till något gagn. Så t. ex. hör man ingen förebräelse oftare rigtas mot dem än den för mångläseri. Den är också ett svårt ondt, mot hvilket de hafva att kämpa. Men då man söker att inskränka detta mångläseri — hvilket icke låter sig göra på annat sätt än att i någon eller några klasser ett ämne mindre läses — uppstår genast från de vetenskapliga målsmännen för detta ämne en högljudd klagan. Så är äfven nu fallet.

Här är i sjelfva verket en strid mellan naturvetenskapens särskilda grenar sins emellan. I äldre dagar meddelades hos oss icke undervisning i någon annan gren af denna vetenskap än botaniken, men sedermera hafva tillkommit zoologien, fysiken, kemien, geologien. Alla vilja de in i skolan, men det säger sig sjelft att, hur nyttiga och förträffliga de än äro, de icke kunna till sin hela fullständighet genom hela läroverket alla studeras.

Man har därför vidtagit den ordning — och jag lägger särskild vikt på, att så skett icke blott hos oss, utan hos alla bildade folk — att man i de lägre klasserna företrädesvis vinnlägger sig om de grenar af vetenskapen, som inhemtas mera genom åskådning, således den beskrifvande naturvetenskapen, kännedomen om växt- och djurverlden, under det att man hufvudsakligen till de högre klasserna hänvisat studiet af fysiken och kemien.

För att ådagalägga, huru litet denna anordning är särskild för oss, ber jag att få anföra några exempel ur andra länders läseordningar. I Norge börjar naturalhistorien läsas i den andra klassen och slutar i den sjetta. I Danmark börjar naturalhistorien meddelas i den lägsta klassen och slutar när två år återstå af skoltiden. I Preussens gymnasier börjar naturalhistorien i den lägsta klassen och slutar två år förr än skolkursen går till ända. I Österrike likaså o. s. v.

Att de verldskrafter, fysiken förklarar, och den inflytelse de utöfva på det industriella lifvet, ja på hela vårt yttre lif icke i skolan skulle komma till ynglingens närmare kännedom, skulle föga öfverensstämma med vår tids anspråk på bildning.

*Beredande af
flera lärotim-
mar för natu-
ralhistoriens
studium vid
rikets allmänna
läroverk.*
(Forts.)

Beredande af flera lärotimmar för naturalhistoriens studium vid rikets allmänna läroverk. Men nu låter det sig icke göra att med läsningen af detta ämne förena en så fortsatt läsning af naturalhistorien, som här är ifrågasatt.

Jag ber ock att få erinra, att de auktoriteter, som åberopats — den första läroverkskomitén och 1873 år Riksdag — väl påyrkat naturalhistoriens införande i läroverkens högsta klass, men detta på *bekostnad af fysiken*, hvilken förutsattes icke skola inhemtas. Detta strider dock alldeles mot de grundsatser, som nu mera äro antagna i pedagogiken, och jag vädjar till erfarenheten och det praktiska lifvets i det fallet gifna vittnesbörd, om de stora fenomen, fysiken behandlar, kunna vara främmande för bildade män.

I den nyaste läseplanen har nu naturalhistorien blifvit införd på *hela* reallinien, just i öfverensstämmelse med Kammarens beslut, att undervisningen på denna och den klassiska linien bör vara skild, och den har derjemte på hela den klassiska linien blifvit förd två år högre upp än sista läroverkskomitén föreslagit, nemligen i sjettem klassens båda afdelningar. Åt naturalhistorien är således beredt vida större utrymme än förut varit afsedt, ehuru dess läsning i klassiska liniens sjunde klass icke kunnat, af skäl som Utskottet närmare utvecklade och som jag redan antydde, fortgå jemte fysikens.

Slutligen skulle, genom bifall till motionen, ytterligare två nya ämnen tillkomma i afgangsexamen, hvilken i sjelfva verket är tung nog för lärjungarne.

Jag anhåller på dessa grunder om bifall till Utskottets förslag.

Sedan öfverläggningen härefter förklarats slutad och Herr Talmannen upptagit de derunder gjorda yrkanden å dels bifall till utlåtandet dels afslag derå och antagande af Andra Kammarens i ämnet fattade beslut, framställde Herr Talmannen proposition på bifall till utlåtandet och, då dervid svarades många ja jemte några nej, förklarade sig hafva funnit ja öfvervägande.

Upplästes och godkändes Stats-Utskottets förslag till Riksdagens underdåniga skrivelser:

N:o 27, i anledning af Kongl. Maj:ts nåd. proposition, i fråga om afsättande till kronopark af indragna sergeantbostället $\frac{1}{4}$ mantal Karsholmen;

N:o 28, i anledning af Kongl. Maj:ts nådiga proposition angående försäljning af kronan tillhöriga i hufvudstaden belägna egendomarne N:o 8 i kvarteret Kulberget mindre och N:o 3 i kvarteret Pärönträdet;

N:o 29, i anledning af Kongl. Maj:ts nådiga proposition angående utbyte af länsmansbostället Vistinge N:o 2, $\frac{2}{8}$ mantal i

Risinge socken, emot $\frac{1}{4}$ mantal af kronoskattehemmanet Ölmetorp N:o 1 i Skedevi socken af Finspånga läns härad och Östergötlands län;

N:o 30, i anledning af Kongl. Maj:ts nådiga proposition angående afsöndring af jord till byggnadstomter från indragna härads-höfdingebostället Hvetlanda Tomas- och Kullagården;

N:o 31, i anledning af Kongl. Maj:ts nådiga proposition angående upplåtelse af jord från Eskilstuna kungsladugård till Eskilstuna mekaniska verkstad;

N:o 32, i anledning af Kongl. Maj:ts nådiga proposition, angående eftergift af kronofogden A. M. Dryselius och häradsskrifvaren E. J. Augustin ålagd skyldighet att gälda 1868 års ränta för Trysunda fiske i Vesternorrlands län.

N:o 33, i anledning af Kongl. Maj:ts nådiga proposition, angående afsöndring af jord från hemmanen Ridön till byggnadsplats m. m. för en folkskola;

N:o 34, i anledning af Kongl. Maj:ts nådiga proposition, angående reglering af kronans och bolaget P. A. Norstedt & söners till hvarandra gränsande tomter å Riddarholmen;

N:o 35, i anledning af Kongl. Maj:ts nådiga proposition, angående afsättande till kronopark af sergeantsbostället Aplahult N:o 1 och andre korporalsbostället Bosakulla N:o 1;

N:o 36, i anledning af Kongl. Maj:ts nådiga proposition, angående afsöndring af jord från förra regementspastorsbostället Vesterhus för utvidgning af Frösö mötesplats i Jemtlands län;

N:o 37, i anledning af Kongl. Maj:ts nådiga proposition, angående indragning af åtskilliga länsmansboställen samt upplåtande af två nya sådana boställen inom Östergötlands län;

N:o 38, i anledning af Kongl. Maj:ts nådiga proposition, angående nedsättning i arrendet för indragna fanjunkarebostället N:is 2 och 9 Hörja; samt

N:o 39, angående bemyndigande för Riksgäldskontoret att under år 1879 utbetala viss andel af det för år 1881 anslagna lånebelopp till utförande af Södra Dalarnes jernvägsaktiebolags jernvägsanläggning.

Kammaren åtskildes kl. $\frac{1}{2}$ 2 e. m.

In fidem
O. Brakel.

Tisdagen den 13 Maj.

Kammaren sammanträdde kl. 12 på dagen.

Justerades 6 protokollsutdrag för sistlidne dag och protokollet för den 3 f. m. i denna månad.

Upplästes och godkändes Stats-Utskottets förslag till Riksdagens underdåniga skrivelser;

N:o 40, angående regleringen af utgifterna under riksstatens Första hufvudtitel;

N:o 41, angående regleringen af utgifterna under riksstatens Andra hufvudtitel;

N:o 42, angående regleringen af utgifterna under riksstatens Tredje hufvudtitel;

N:o 43, angående regleringen af utgifterna under riksstatens Fjerde hufvudtitel;

N:o 44, angående regleringen af utgifterna under riksstatens Femte hufvudtitel; och

N:o 45, angående regleringen af utgifterna under riksstatens Sjette hufvudtitel.

Anställdes, jemlikt 65 § Riksdags-ordningen omröstning öfver följande af Stats-Utskottet i första punkten af dess memorial N:o 52 föreslagna och af båda Kamrarne godkända voteringsproposition:

1:sta omröstningen:

Den, som vill, att Kongl. Maj:ts ifrågavarande proposition angående bildande af en jernvägshypoteksfond må på det sätt bifallas, att Riksdagen beslutar:

a) att bemyndiga Fullmäktige i Riksgäldskontoret att, i den mån ansökningar derom inkomma, emot förbindelser af allmänna inrättningar, banker och andra med af Kongl. Maj:t fastställd bolagsordning försedda kreditanstalter, mot pant af obligationer och skuldförbindelser, utfärdade af svenska jernvägsbolag, som före utgången af 1878 undfått koncession, utlemna lån på viss tid, dock ej längre än till slutet af år 1893, och till sammanräknadt belopp af högst tjugotre millioner kronor;

b) att medel till ofvannämnda utlåning skola beredas genom försäljning af återstående osålda obligationer, tillhörande vare sig 1872 års i riksdaler riksmünt förskrifna statslån eller 1875 års i tyska riksmark förskrifna statslån eller 1878 års i pund sterling och francs förskrifna statslån;

c) att upplåning enligt nästföregående moment ej må ega rum annorledes än i den mån de af ofvannämnda utlåning föranledda utgifter göra sådan upplåning nödig; skolande Fullmäktige i öfrigt vid upplåningen tillvägagå på sätt de finna lämpligast och bäst befrämja statens fördel;

d) att lånesökande skola inom den 1 Juni 1880 hos Fullmäktige i Riksgäldskontoret anmäla, ej allenast hvilka jernvägsobligationer eller af jernvägsaktiebolag utfärdade skuldförbindelser de önska att såsom pant erbjuda, samt beloppet af det sökta lånet, utan ock inom hvilken tid, före utgången af år 1893, de vilja återbetala det lån, som erhålles; börande i fråga om återbetalningstiden iakttagas, att, der den lånesökandes verksamhet grundar sig på oktroj, meddelad för viss tid, återbetalningstiden ej må utöfver oktrojtiden utsträckas, dock med rätt för sådan låntagare att, om ny oktroj erhålles, få omsätta lånet till senare, vid lånets beviljande under sådan förutsättning bestämd tid inom utgången af år 1893;

e) att lånevilkoren skola bestämmas sålunda, att staten, jemte fullt betryggande säkerhet för de beviljade lånens återbetalning på utfästa tider samt för behörigt gäldande af den å lånen betingade ränta, erhåller full ersättning för de ränte- och öfriga utgifter, som statens för ifrågavarande ändamål gjorda upplåning medför;

f) att utlåningen må af Fullmäktige i Riksgäldskontoret verkställas enligt de närmare, här ofvan ej angifna bestämmelser, som, efter det förslag dertill af Fullmäktige afgifvits, af Kongl. Maj:t fastställas; samt

g) att de sålunda utlåta medlen efter deras återbetalning till Riksgäldskontoret skola, derest de då ej finnas erforderliga vare sig för fortsättning af stambanebyggnaderna eller för nybyggnader vid

statsjernvägarne, användas till påskyndande af amorteringen af statens skuld, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har Kongl. Maj:ts ifrågavarande proposition angående bildande af en jernvägshypoteksfond ej vunnit Riksdagens bifall.

Vid omröstningens slut befunnos rösterna hafva utfallit sålunda:

Ja — 115.
Nej — 13.

Protokoll öfver omröstningen uppsattes, justerades och afsändes till Andra Kammaren, och ankom derifrån efter en kort stunds förlopp ett protokollsutdrag N:o 208, som upplästes och hvaraf inhemtades, att omröstningen derstädes utfallit med 93 Ja och 106 Nej, samt att båda Kamrarnes sammanräknade röster befunnits utgöra 208 Ja mot 119 Nej; hvadan beslut i frågan blifvit af Riksdagen fattadt i öfverensstämmelse med Ja-propositionens innehåll.

Anställdes, jemlikt 65 § Riksdagsordningen, omröstning öfver följande af Stats-Utskottet i andra punkten af dess memorial N:o 52 föreslagna och af båda Kamrarne godkända voteringsproposition:

2:dra omröstningen.

Den, som vill, att Friherre af Ugglas' motion om inköp för statens räkning af Hallsberg—Motala—Mjölby jernväg må på det sätt bifallas, att Riksdagen beslutar:

a) att till Kongl. Maj:ts förfogande, för att på sätt och i den ordning, Kongl. Maj:t eger att närmare bestämma, användas till inköp af Hallsberg—Motala—Mjölby jernväg tillika med allt hvad dertill hörer, såväl fast som löst, såsom husbyggnader, rörlig materiel, reservdelar till lokomotiv och vagnar, verkstadsinventarier och redskap, telegraf- och signaleringsinrättning, skall ställas ett belopp af högst 4,000,000 kronor;

b) att bemyndiga Fullmäktige i Riksgäldskontoret att genom försäljning af återstående osålda obligationer, tillhörande vare sig

1872 eller 1875 eller 1878 års statslån, anskaffa de härför nödiga medlen, för att i enlighet med Kongl. Maj:ts beslut utbetalas, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har Friherre af Ugglas' förevarande motion ej vunnit Riksdagens bifall.

Vid omröstningens slut befunnos rösterna hafva utfallit sålunda:

Ja — 111.
Nej — 17.

Protokoll öfver omröstningen uppsattes, justerades och afsändes till Andra Kammaren; och ankom derifrån efter en kort stunds förlopp ett protokollsutdrag N:o 209, som upplästes och hvaraf inhemtades, att omröstningen derstädes utfallit med 91 Ja och 108 Nej, samt att båda Kamrarnes sammanräknade röster befunnits utgöra 202 Ja och 125 Nej; hvadan beslut i frågan blifvit af Riksdagen fattadt i öfverensstämmelse med Ja-propositionens innehåll.

Anställdes, jemlikt 65 § Riksdagsordningen, omröstning öfver följande, af Bevillnings-Utskottet i första punkten af dess memorial N:o 16 föreslagna och af Riksdagens båda Kamrar godkända voteringsproposition:

3:dje omröstningen.

Den, som, lika med Första Kammaren, bifaller Kongl. Maj:ts nådiga framställning, att tullen å kaffe måtte höjas med 1 öre per skålpund, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har omförmälda nådiga framställning, i enlighet med Bevillnings-Utskottets, af Andra Kammaren godkända hemställan, icke vunnit Riksdagens bifall.

Vid omröstningens slut befunnos rösterna hafva utfallit sålunda.

Ja — 105.
Nej — 22.

Protokoll öfver omröstningen uppsattes, justerades och afsändes till Andra Kammaren; och ankom derifrån efter en kort stunds förlopp ett protokollsutdrag N:o 210, som upplästes, och hvaraf inhemtades, att omröstningen derstädes utfallit med 93 Ja och 104 Nej, samt att båda Kamrarnes sammanräknade röster befunnits utgöra 198 Ja och 126 Nej; hvadan beslut i frågan blifvit af Riksdagen fattadt i öfverensstämmelse med Ja-propositionens innehåll.

Anställdes jemlikt 65 § Riksdagsordningen, omröstning öfver följande, af Bevillnings-Utskottet i andra punkten af deras memorial N:o 16 föreslagna och af Riksdagens båda Kamrar godkända vote-ringsproposition:

4:de omröstningen:

»Den, som bifaller Bevillnings-Utskottets, af Första Kammaren godkända hemställan i 5:te punkten af Utskottets betänkande N:o 12, att Riksdagen ville, med godkännande af hvad Kongl. Maj:t i frågan föreslagit, besluta, att rubriken tobak i tulltaxan måtte erhålla följande förändrade lydelse:

Tobak:

oarbetad, blad och stjelk	1 skålp. — 42 öre.
arbetad:	
cigarrer och cigaretter	1 skålp. 1: 30 »
andra slag	1 skålp. — 50 »

röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har Riksdagen, lika med andra Kammaren, afslagit Utskottets ifrågavarande hemställan.

Vid omröstningens slut befunnos rösterna hafva utfallit sålunda:

Ja — 96.
Nej — 30.

Protokoll öfver omröstningen uppsattes, justerades och afsändes till Andra Kammaren; och ankom derifrån efter en kort stunds förlopp ett protokollsutdrag, N:o 211, som upplästes och hvaraf inhemtades, att omröstningen derstädes utfallit med 98 Ja och 99 Nej, samt att båda Kamrarnes sammanräknade röster befunnits utgöra 193 Ja och 129 Nej; hvadan beslut i frågan blifvit af Riksdagen fattadt i öfverensstämmelse med Ja-propositionen.

Anstäldes, jemlikt 65 § Riksdagsordningen, omröstning öfver följande, af Bevillnings-Utskottet i dess memorial N:o 17 föreslagna och af Riksdagens båda Kamrar godkända voteringsproposition:

Femte omröstningen:

Den, som bifaller Bevillnings-Utskottets, af Första Kammaren godkända hemställan i 1 punkten af Utskottets utlåtande N:o 13, att hvad Kongl. Maj:t föreslagit derom, att bränvin, som ligger å nederlag vid bränneri, måtte beläggas med den afgift, som är gällande, då skatteliqviden för detsamma till vederbörande landtränteri verkställes, icke måtte bifallas, utan att för bränvin, som obeskattadt qvarligger å nederlag vid bränneri den dag, då den beslutade skatteförhöjningen träder i kraft, skall under de vilkor och bestämmelser, som Kongl. förordningen den 23 Augusti 1876 angående vilkoren för tillverkning af bränvin innehåller, erläggas hittills gällande tillverkningsavgift af 80 öre för hvarje kanna, samt att Riksdagen måtte hos Kongl. Maj:t anhålla, det Kongl. Maj:t täcktes om hvad Riksdagen i ifrågavarande afseende beslutat låta utfärda allmän kungörelse, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har Riksdagen, lika med Andra Kammaren, beslutat att endast på det sätt bifalla hvad Kongl. Maj:t i nu ifrågavarande hänseende föreslagit, att tillverkare, som den dag, då den beslutade skatteförhöjningen träder i kraft, har bränvin qvarliggande å nederlag vid bränneri, utan att stadgad tillverkningsavgift därför blifvit erlagd, må utan förhöjd tillverkningsavgift intill den 1 Oktober innevarande år från nederlaget uttaga nämnda bränvin; dock med vilkor, att för detsamma skall för hvarje helt tusental kannor, utom förut stadgad nederlagsavgift, der sådan skall utgöras, erläggas en särskild afgift af tjugufem kronor, att betalas i sammanhang med öfriga afgifter, då första uttagningen från nederlaget sker, efter

det skatteförhöjningen trädt i kraft; samt att hos Kongl. Maj:t an- hålla, det Kongl. Maj:t täcktes om hvad Riksdagen i ifrågavarande afseende beslutat låta utfärda allmän kungörelse.

Vid omröstningens slut befunnos rösterna hafva utfallit sålunda:

Ja — 88.
Nej — 37.

Protokoll öfver omröstningen uppsattes, justerades och afsändes till Andra Kammaren; och ankom derifrån efter en kort stunds förlopp ett protokollutdrag, N:o 212, som upplästes, och hvaraf in- hentades, att omröstningen derstädes utfallit med 76 Ja och 119 Nej, samt att båda Kamrarnes sammanräknade röster befunnits ut- göra 164 Ja och 156 Nej; hvadan beslut i frågan blifvit af Riks- dagen fattadt i enlighet med Ja-propositionen.

*Revision af
gällande lego-
stadga.*

Föredrogs ånyo Lag-Utskottets den 11 och 12 i denna månad bordlagda utlåtande N:o 36, i anledning af väckt motion om under- dånig skrifvelse angående revision af gällande legostadga och i sam- manhang dermed stående bestämmelser.

Herr von Möller. Det föreliggande förslaget är efter min upp- fattning ganska viktigt, och jag skulle önska, att Kammaren bifölle skrifvelseförslaget, men Lag-Utskottet synes mig hafva temligen knapphändigt behandlat frågan, i det Utskottet egentligen endast upptagit de skäl, som blifvit anförda af motionären i föregående riksdagars beslut och uti äldre Lag-Utskotts betänkanden. Ut- skottet instämmer fullkomligt med motionären i lämpligheten af tjenstehjonsböcker, men ett vilkor för dessa har Lag-Utskottet för- bisett, och det är orlofsedlarne, det sätt hvarpå orlofsedlarne ut- färdas. Enligt nu gällande lag skola orlofsedlarne, såsom herrarne veta, innehålla åtskilliga bestämmelser och en af dessa bestämmelser är, enligt 21 § 3 mom., intyg om tjenstehjonets frejd, »hvarvid om dess nykterhet särskildt yttrande bör afgifvas». Detta är alldeles uteslutet i andra länders lagstiftning och, mine Herrar, den, som något känner till förhållandena, måste medgifva det för husbonden ominösa i denna sak. Om husbondens speciella uppfattning är att tjenstehjonet icke varit nyktert, icke fullt pålitligt, kan han icke införa detta i orlofsedeln, ty han utsätter sig för att blifva stämd till tinget och bötfälld, enligt 24 § — som föreskrifver, att han skall vid utfärdandet af orlofsedeln noga följa sanning och rättvisa under anförande af de förtjenster eller fe], tjenstehjon eger — så vida han i orlofsedeln intager något, som han icke lagligen kan be- visa. Vilja vi hafva tjenstehjonsböcker, så bör deras innehåll om frejd affattas med samma frihet, som eger rum i våra prestbetyg.

Mera kan man icke begära. Enligt utländsk lagstiftning är det *icke förbjudet* att uttala sin belåtenhet med tjenstehjonet, men man är *icke ålagd* att yttra sig om något annat än tjenstetiden, dervid, *om man så vill*, man tillika kan uttala sin speciella belåtenhet. Detta borde efter min uppfattning hafva af Lag-Utskottet framhållits, emedan det är af största vikt. De flesta af oss hafva större eller mindre antal tjenare, och jag tror, att alla dessa husbönder instämman med mig deruti, att det är ominöst både för husbonden och för tjenarne att hafva sådana lagstadganden, som tvinga husbonden att utgifva betyg, hvilka han icke kan, till följd af lagens föreskrift och den uppfattning han deraf har, gifva det innehåll, han skulle önska. Deraf kommer det, att orlofssedlarne ofta icke äro hvad de borde vara. Man kan icke göra såsom en stor riksdagsman gjorde för några år sedan, då han skulle skriva orlofssedel för en sin tjenare. Det var sanning, hvad han sade, och det förstods af hvar och en, som läste de orden: »han är icke medlem af någon nykterhetsförening», men sådant kan man icke införa i hvarje orlofssedel. Om tjenstehjonsböcker skola införas, hvilket äfven jag önskar, måste således äfven förändringar ske i lagstiftningen rörande orlofssedlar i enlighet med de äfven af Lag-Utskottet omnämnda länders lagstiftning härutinnan. Att större frihet i aftalsrätten rörande tiden för aftalets bestånd kan medgifvas, förklarar äfven Lag-Utskottet, och jag tror också, att den kan vara behöflig. Hvad åter beträffar den anmärkning, som Lag-Utskottet framhållit, att icke någon giltig anledning kan anföras, hvarför antalet fridagar skulle vara olika i stad och på landet, så är frågan härom visserligen en småsak, men jag tror dock, att lagstiftaren handlat ganska välbetänkt, då han bestämde fridagarna på landet till sju dagar och i stad till fyra, ty det finnes provinser, der afstånden kunna vara ganska stora, så att tjenstehjonet får tillbringa flere dagar på resa från den ene husbonden till den andre. Sådant förhållande förekommer icke i en stad. Detta är emellertid en småsak, som jag icke vidare vill fästa mig vid. Hvad åter angår den sista anmärkningen, att, om någon säljer sin fasta egendom eller en arrendator afträder arrendet vid fardagstiden, han skall vara skyldig ansvara för tjenstehjons lön och kost till flyttningsdag, der ej nye egaren eller arrendatorn vill det i tjensten behålla, då tjenstehjon skall deri till samma tid förblifva på de vilkor med förre husbonden öfverenskomna varit, tror jag, att å Lag-Utskottets påstående, att tjenstehjon derigenom kan tvingas att, på grund af legoaftal med en person, på samma vilkor tjena hos en annan, med hvilken det aldrig aftalat och i hvars tjänst det må hända aldrig skulle vilja frivilligt träda, icke ligger synnerlig vikt, ty vanligtvis vet hvarje husbonde, som är jordbrukare eller arrendator, om han skall afträda egendomen nästa fardag, och han kan då alltid öfverenskomma med tjenarne om att afgå eller att kvarstanna hos den nye husbonden, helst om han vet hvem som skall blifva hans efterträdare.

*Revision af
gällande lego-
stadga.
(Forts.)*

Revision af
gällande lego-
stadga.
(Forts.)

Det vore ännu ett och annat att yttra i denna sak, men jag är öfvertygad att, om äfven någon annan af Kammararens ledamöter här ville framhålla sin uppfattning i frågan, vi snart skulle hafva att förvänta svar med förslag till en förändrad legostadga. Jag skulle önska, att man dervid utsträckte lagstiftningen äfven utöfver frågan om lagstadda tjenare. Det vill säga, att man lagstiftade äfven rörande våra arbetare och dagsverkare, med hänsyn till hvilka vi stå nästan utan lag.

Med anledning af hvad jag yttrat, vågar jag yrka bifall till Lag-Utskottets hemställan.

Herr von Koch: Jag har begärt ordet endast för att nämna några ord angående införande af *tjenstehjonsböcker*, i öfverensstämmelse med hvad jag för längre tid sedan, då denna fråga förevar hos riksdagen, yttrade om fördelarne af sådana böcker i stället för orlofseddlar.

Jag tror det skulle vara en stor förbättring om tjenstehjonsböcker infördes, men i likhet ungefär med den föregående talaren anser jag sådana tjenstehjonsböcker icke böra innehålla något annat än anteckning om, *när tjenaren kom i husbondens tjänst och när han derifrån afflyttade*. På sätt herr von Möller anført har också jag tidt och ofta kommit i erfarenhet, dels sjelf dels genom hvad jag haft tillfälle erfar i rättegångsväg här i Stockholm, af hvart det ledt detta olämpliga stadgande, att husbonde *skall* i orlofsedelns lemna intyg om tjenarens *nykterhet* och *frejd* eller *ärlighet* och att det tillämpats på det sätt mången gång att, när en husbonde af samvetsskäl uteslutit det, emedan han icke kunde *bevisa* att tjenaren brustit hvarken i nykterhet eller ärlighet, men han tillika varit öfvertygad om att han icke kunde skriva intyg åt tjenaren om vare sig nykterhet eller ärlighet, det händt att han då fått påstående framställda mot sig och blifvit ålagd att utfärda ny orlofsedel eller också, om han icke velat göra det, bestå tjenaren kost och lön till nästa flyttningdag, emedan tjenaren icke kunnat få någon tjänst på den utfärdade orlofsedelns. Jag tror, att det såsom regel borde stadgas, att i betyget skulle stå blott *hvarest* de tjenat. Då vore det lätt att göra, såsom nu ofta göres af omtänksamma husbönder och matmödrar, i synnerhet då fråga är om sådane tjenare, som skola sköta djur eller människor, nemligen att höra sig för hos förre husbonden, helst orlofseddlarne äro mycket otillförlitliga, men en husbonde i allt fall aldrig lär neka att *ensköldt*, om det begäres, gifva ett intyg, och då kan gifva intyg om de saker han vet vara fullt sanna. Han behöfver då icke gifva annat intyg än sådant, der han utan ansvar kan utesluta frågan om t. ex. nykterhet. Han kan då skriva ett fullständigt intyg, på hvilket hvar och en kan lita, hvilket man icke kan just därför att han i betyget är *tvungen* att vitsorda vissa egenskaper. En person kan vara ganska lämplig tjenare på ett ställe som icke ligger för nära krogen, men fullkom-

ligt olämplig i närheten af sådan. För en sådan person skulle man då kunna skriva ett betyg, som man nu icke kan utfärda, just därför att det nu är stadgadt, att man *skall* yttra sig om tjenarens nykterhet.

*Revision af
gällande lego-
stadga.
(Forts.)*

Jag har blott velat yttra detta till protokollet. Så vidt jag kunnat inhemta af Lagt-Uskottets utlåtande, finnes der ingenting som hindrar att Kongl. Maj:t, om han skulle vilja färda ut ny stadga, inrättar tjenstehjonsböcker på det vis jag här föreslagit. Jag tror, att detta blefve den bästa ledningen. Då visste man, hvar man skulle söka uplysningar. Det hände mig en gång, att en karl kom i min tjänst genom företeende af en orlofsedel, att han tjänat der och der så och så länge. Det egde nog sin riktighet, men han hade tjänat först på det stället och derefter på ett annat, på hvilket senare han uppfört sig ganska illa. Han kom sedan tillbaka till den första husbonden för någon kortare tid, men jag fick blott ett betyg om många års tjänst hos en husbonde och jag var narrad. Den person jag nu omtalar skulle sköta kreaturen, hvilket kräver noggranhet och pålitlighet, dem han icke egde. Sådana misstag kunna ständigt ega rum. Jag har blott velat nämna detta och tillstyrker för öfrigt bifall till Uskottets förslag.

Öfverläggningen förklarades slutad, och utlåtandet bifölls.

Föredrogs ånyo Lagt-Uskottets den 11 och 12 i denna månad bordlagda utlåtande N:o 37, med anledning af Kamrarnes återremiss af Uskottets utlåtande N:o 16, öfver väckta motioner om upphäfvande af Kongl. förordningen angående grunderna och villkoren för hemmansklyfning och jordafsöndring den 6 Augusti 1864, jemte andra dit hörande författningar.

*Upphävande
af hemmans-
klyfnings-
förordningen.*

Herr Samzelius: Ett rätt egendomligt utlåtande föreligger här till Kamrarnes behandling. Lagt-Uskottets förra utlåtande i detta ämne innefattade ett afstyrkande af bifall till de härom framställda motionerna, men detta utlåtande blef af begge Kamrarne visadt åter till Uskottet. Enligt grundlagarne är ändamålet med en återförvisning endast att söka få ytterligare utredning af ett ämne, och kan denna utredning bibringa uskottet en förändrad åsigt, då är det äfven Uskottets skyldighet att framkomma med nytt förslag. Här har likväl Lagt-Uskottet förklarat, att det vidhåller sin i ämnet förut uttryckta åsigt och Uskottet har icke verkställt någon ytterligare utredning af frågan, hvarför det synes mig, att den enkla logiken bort leda derhän, att Uskottet, när det vidblifver sin förra åsigt, äfven hemställt, att Riksdagen måtte fatta enahanda beslut, hvarom framställning förra gången egde rum. Jag vill ej klandra Uskottet därför att någon vidare utredning ej åstadkommits — tiden har ej varit tillräcklig dertill, sedan Uskottet tagit kännedom

*Upphäfande
af hemmans-
klyfnings-
förordningen.
(Forts.)*

om den inom Kamrarna i ämnet förda diskussionen — men jag må bekänna, att när Utskottets majoritet fortfarande hyser den åsigt, att det icke är af behovet påkalladt, att någon den minsta förändring vidtages i nu gällande stadganden angående hemmansklyfning och jordafsöndring, förefaller det nästan egendomligt, att Utskottet likväl framkommer med ett förslag, som går i den mest radikala riktning man kan tänka sig, och det utan att i en så viktig och grannlaga fråga som denna söka åvägabringa någon utredning. Man säger väl, att det endast är fråga om en underdånig skrifvelse och att, när Regeringen tager saken om hand, man har tillräcklig trygghet att en fullständig utredning kommer till stånd samt att afseende fästes endast vid det, hvartill sakens egen beskaffenhet föranleder; men det är tydligen svårt för Regeringen, om från Riksdagens sida i en fråga som denna uttalats den opinion, att lagstiftningen behöfver undergå genomgripande förändringar, att icke lyssna härtill, och, när nu Regeringen har grundlagsenlig rätt att utan Riksdagens vidare hörande utfärda föreskrifter om hemmansklyfning och jordafsöndring, kan det hända att Riksdagens ledamöter till sin öfverraskning en vacker dag få se i författningssamlingen en förordning, som söker tillämpa de åsikter, hvilka väl blifvit inrymda i klämmen, men ej i motiven till detta utlåtande. Man har på andra ställen gjort sig mycket besvär, innan man vidtagit genomgripande ändringar i lagstiftningen om denna så viktiga fråga; men hos oss har sedan en komité, länsvis tillsatt för att yttra sig om verkningarna af hemmansklyfningsförordningen, fullgjort detta uppdrag, någon vidare utredning i ämnet icke egt rum. Nämda komité kom till den åsigt, att, som det heter i dess betänkande, »alla de, som närmare tagit kännedom om den jordbrukande klassens ställning, äro ense derom, att så framt tillåtelse till jordafsöndring utsträcker derhän, att derigenom befrämjas anläggande af torp och backstugor med mindre omfång, än som erbjuder åtminstone en möjlighet till utkomst, skulle sådant medföra ett högst skadligt inflytande på allmogens tillstånd så väl i moraliskt som ekonomiskt hänseende». Det är en åsigt, som uttalats af sakkunnige personer och som torde förtjena något afseende, om också man nu måste medgifva, att efter den tid, då detta utlåtande afgafs, åsigtarna rätt mycket förändrats till förmån för en friare jordstyckning. Jag är icke heller någon absolut motståndare dertill, men vill hafva dessa förhållanden förnuftigt reglerade. I Tyskland har man på senare tid gjort försök att till och med söndra de större statsdomänen i mindre jordparceller, och dessa försök hafva äfven utfallit ganska fördelaktigt; dock har det visat sig, att de medelstora egendomarne i allmänhet äro de förmånligaste, de mycket stora godsen lemna deremot icke så goda resultat som de medelstora, och sker styckningen till ytterlighet, kan man icke heller vinna så fördelaktiga resultat. På de ställen, der jordstyckningen drifves mycket långt, hafva klagomål anförts öfver de skadliga verkningarna deraf, icke minst i Norge, hvarest man i

amtmännens berättelser ser ganska skarpa uttalanden i detta afseende och der jordstyckningen mera beror på politiska förhållanden, ty den norske jordbrukaren är i allmänhet mycket väl bergad och besuten. När nu intet faktum föreligger, som visar behovet af så genomgripande förändringar, som Utskottet här föreslagit mot sin egen åsigt och med en motivering, hvilken jag anser innefatta en reservation mot Utskottets hemställan, synes det mig att man skulle kunna nöja sig med den mindre förändring, som jag i min reservation tagit mig friheten föreslå. Derigenom skulle man kunna undvika dessa förhatliga lösningsprocesser, om hvilka man gjort en upprörande skildring. De lära dock lyckligtvis ytterst sällan hafva förekommit på senare tid. Jag har af en ledamot i en af hofrätterna hört, att något sådant mål icke på tio till femton års tid dragits under hofrättens pröfning. Naturligtvis kan härvid anmärkas att sådana mål kunna stanna vid underrätten och icke fullföljas vidare; men man kan taga för temligen gifvet, att sådana tvister dragas under högre instans, emedan under tiden jordens innehafvare får sitta kvar på sin torfva. Antagligt är således, att dylika tvister numera sällan förekomma och anledningen dertill tror jag ligga i den naturliga rätts- och billighetskänslan. Emellertid om man inskränker lösningsrätten till det fall, då hemmanet försäljes, då alltså jorden icke är kärare än att man vill utbyta den mot penningar, så synes mig den enes penningar vara lika goda som den andres och en konsolidering af jorden i åkerbrukets intresse kunna utan förnärmande af någons rätt ega rum. Vidare tror jag att, om man medgifve att från alla slags hemman finge afsöndras $\frac{1}{5}$ på sätt nu är stadgadt om säterier och frälsehemman, skulle man derigenom bereda lättnad att förvärfva jord för den, som önskade det. Man har sagt mig att i vissa orter åtminstone icke visat sig något stort behof att afsöndra större del af ett hemman, än hittills medgifvits. Jag kan icke heller se att, om man gör ett sådant medgifvande, som nyss nämndes, detta skulle, såsom man påstått, medföra fara för skattens behöriga utgående. Ur statsekonomisk synpunkt torde icke heller olägenhet kunna förväntas af en sådan anordning. För industrien i allmänhet gäller den satsen såsom en lag, att de s. k. sjelfförsörjarne och mindre handtverkarne mer och mer fått lemna rum för större etablissement, der tillverkningen bedrifves med stora maskiner och en mera vidsträckt arbetsfördelning. Hvad jordbruket beträffar gäller väl icke fullt detsamma; dock är det ovedersägligt, att den, som icke förfogar öfver sådana insigter och kunnat skaffa sådana redskap, som nutidens jordbruk kräfver, i allmänhet taget ej förmår uppdrifva jorden till den afkastning, som besittningen af erforderliga kunskaper och kapital samt tillgången till bättre åkerbruksredskap möjliggör. Således kan genom denna jordstyckning landet i sin helhet icke uppbringas till högre produktion, utan snarare tvärt om. I vårt land är tillgången på jord bättre än annorstädes, så att jag tror, att behovet af de stora och

*Upphäfvande
af hemmans-
klufnings-
förordningen.*
(Forts.)

*Upphåfvande
af hemmans-
klyfnings-
förordningen.*
(Forts.)

genomgripande förändringar, som Utskottet föreslår, icke i synnerligt hög grad föreligger. Vid ärendets behandling förra gången i denna Kammar yrkade en ganska stark minoritet afslag på då i fråga satta ändringar uti den i ämnet gällande lagstiftningen. Denna starka minoritet tror jag skulle kunna hellre förena sig om det moderata yrkande, jag i min reservation framställt, än att gå in på Utskottets förevarande hemställan, som i sjelfva verket dock icke är någon hemställan, då Utskottet säger att det fortfarande vidhåller sin förut uttalade åsigt; och den var att icke något alls borde göras i denna sak. Jag anhåller om bifall till hvad jag i min reservation föreslagit.

Herr Ribbing, Sigurd: Jag vill blott med ett par ord påminna om Utskottets ställning till frågan. Utskottet har i sitt förra utlåtande, N:o 16, afstyrkt de framlagda motionerna i ämnet. Detta afstyrkande utlåtande blef af begge Kamrarne återremitteradt. Det frågas: hvad var då Utskottets skyldighet och uppgift? Å ena sidan har Utskottet rätt och skyldighet att yttra sig beträffande till det remitterade motioner, tillstyrkande eller afstyrkande. Detta har af Lag-Utskottet i dess nyss omnämnda betänkande, hvad angår de ifrågavarande motionerna, skett. Nu åter har Utskottet i föreliggande, med anledning af återremissen förnyade, betänkande i ärendet till en början sagt, att Utskottet blifver vid sitt afstyrkande. Men å andra sidan står Utskottet gent emot Kamrarne icke så sjelfständigt, att det, oberoende af erhållen återremiss och uttalade meningar, får säga: vi göra ingenting. Lika som Utskottet å ena sidan är en rådgifvare åt Riksdagen och har att framställa förslag, af- eller tillstyrkande, med afseende på väckta och remitterade motioner, så är Utskottet å andra sidan skyldigt att vara ett slags Riksdagens sekreterare, en myndighet, som sätter form och gestalt på hvad Kamrarne i förekommande fall begärt. Under den diskussion, som i begge Kamrarne försiggick öfver det första utlåtandet, blefvo icke några skäl af talarne anförda, som voro nya eller främmande för de skäl, hvilka af de ärade motionärerne redan blifvit framställda och af Lag-Utskottet, före afgifvande af dess första betänkande, tagna i betraktande. Någon ny utredning af ärendet eller undersökning var således af dessa diskussioner icke föranledd, ty de skäl, som kunde anföras mot Utskottets afstyrkande, voro redan i motionerna framställda. Hvari en ny utredning skulle bestå, har jag alltså för min del icke kunnat fatta. Å andra sidan har Utskottet icke i sin kläm till *detta* utlåtande tagit upp något nytt eller annat förslag än af motionärerna yrkats, utan Utskottet har framställt till Riksdagens antagande eller förkastande hvad motionerna innehålla. Några i sak nya eller modifierade förslag hade nemligen under diskussionerna i Kamrarne ej blifvit framställda, utan dessa diskussioner rörde sig kring bifall eller afslag af hvad motionerna innehålla. Deremot visar sig, om man genomläser diskussionerna, synnerligast den, som fördes

i Andra Kammaren, att, der var en mängd talare, som ville hafva bifall till motionen; men att, när i Kammaren en formulering producerades till sådant beslut, under form af skrifvelse till Kongl. Maj:t, flere talare, som i sak voro för bifall, yttrade, att de dock ville hafva återremiss för att Utskottet skulle göra en formulering, säkrare och mera öfvertänt än den, som kunde af en talare i Kammararen på stående fot åstadkommas. Under sådana förhållanden förmenar jag att Utskottet förfarit både grundlagsenligt och på det mest lojala sätt mot Riksdagen. då Utskottet, när inga nya skäl blifvit anförda, hänvisat till sitt förra utlåtande, der Utskottets skäl finnas angifna; men å andra sidan, när återremiss yrkats och särskildt i syftning att få en formulering, förebragt en sådan formulering, i afseende å hvilken den ärade Kammararen nu eger att fatta beslut.

*Upphäfande
af hemmans-
klyfnings-
förordningen.
(Forts.)*

Herr Sundell: Ehuru Herr Ribbing, Sigurd, redan till en del bemött hvad Herr Samzelius nyss anført, ber jag att få erinra derom, att till följd af det sätt, hvarpå Riksdagens protokoll numera tryckas, och tiden, då de till ledamöterna utdelas, kan ett Utskott, då en fråga återremitteras, verkligen taga del af den föregående diskussion, som i frågan förekommit i Kamrarna. Detta har Utskottet nu också gjort, och efter Utskottets uppfattning af Kamrarnes åsikter i saken, har Utskottet, som likväl vidhållit den mening, Utskottet förut uttalat, böjt sig för Kamrarnes vilja och inkommit med förslag till underdånig skrifvelse i ämnet.

Mot Herr Samzeli reservation, beträffande dess form, vore kanske åtskilligt att anmärka, men jag vill icke vara aggressiv. Det må stå för hans räkning. Han säger likväl, bland annat, att denna fråga skulle vara i nationens lif djupt ingripande. Sådana bålstore ord hade kunnat vara saklost borta. Så väl efter 1864, då senaste förordningen i ämnet utkom, som derförut och efter de förra författningarna af 1853 och 1827 hafva sedermera oklandrade hemmansklyfningar mången gång egt rum under besutenhetsmättet, och lagfart derå får nu beviljas. Enahanda är förhållandet i Dalarna, hvar est gälla Kongl. brefvet den 17 Augusti 1804 och Kongl. kungörelsen den 18 Februari 1859. Enligt min uppfattning gör ifrågasvarande lagstiftning intet gagn, men den kan göra skada.

Herr Samzelius vill icke tillåta lösningsrätt annat än vid *försäljning* af obesuten jordadel, ty, säger han, den enes köpeskilling är lika god som den andres. Nej! den enes är bättre än den andres: den ene har jord och vill ändock tillösa sig annans, men den andre har ingen jord; och därför anser jag den senares köpeskilling bättre. Han säger vidare, att man kunde blifva öfverraskad en vacker dag att finna i författningssamlingen en ny förordning angående hemmansklyfning och jordafsöndring. Jag får dock påminna derom, att 1864 års författning utfärdats först efter Riksdagens hörande och att, enligt hvad jag vill minnas, ingressen till 1827 års förordning

*Upphåfvande
af hemmans-
klyfnings-
förordningen.*
(Forts.)

utvisar, att äfven den förordningen tillkommit på samma sätt. Om också Riksdagen möjligen icke eger att med Kongl. Maj:t i saken besluta, lärer väl Kongl. Maj:t icke utfärda en författning i ämnet utan Riksdagens hörande. I det fallet tror jag att man icke löper någon fara.

Huru en skrifvelse, ungefärligen sådan som den föreslagna, skall vara formulerad, är väl icke så synnerligen viktigt; och oaktadt jag kunde hafva en liten anmärkning att göra mot de af Utskottet här vid lag begagnade ordasätt, utbeder jag mig, att Kammarerna behagade nu besluta en skrifvelse i öfverensstämmelse med hvad Lag-Utskottets betänkande N:o 37 innehåller.

Herr Wallenius: Då åtskilliga talare synas vara så rädda för att hemmansklyfningen skulle hafva till följd, att vi finge en mängd backstugusittare och löst folk, så får jag säga, att jag icke tror, att det är någon fara i det hänseendet; ty det är klart, att om jordlotterna söndras så små, att de, som besitta dem, blifva fattiga och häfta för gäld, så blifva dessa lägenheter utmäta och försålda. Jag tror således, att denna besutenhet reglerar sig sjelf. Är en jordlott så liten, att den icke kan föda den familj, som innehar densamma, råkar familjen i fattigdom, och så försäljes egendomen; men om det är så, att en liten jordlott säljes till en familj, som har annat att försörja sig med — om t. ex. familjefadern är snickare eller smed — så kan denna familj vara belåten med den lilla jordlotten, och då är det väl en stor tillfredsställelse att kunna bo på egen torfva. Jag ser ingen fara i den utsträckta hemmansklyfningen, ty blir familjen utarmad, så faller den fattigvården till last, om den sitter på egen eller annans torfva. Jag tror, att vi icke skola förneka vårt folk att kunna få sin egen jordtorfva, ty det bidrager mycket till att höja sedligheten inom samhället och till att jorden blir väl odlad. En liten torfva odlas af den, som endast innehar en sådan, gemenligen såsom en trädgårdstäppa och afkastar då långt mer än om den brukades af någon, som har stora jordrymder. Sålunda vill jag på det kraftigaste betona, att man icke skall vara rädd för att utsträckningen af besutenheten skall medföra fattigdom, ty det reglerar sig sjelft. Jag yrkar bifall till Lag-Utskottets hemställan.

Herr von Gegerfelt: Då jag biträdt Utskottets i dess första betänkande gjorda hemställan, att de väckta motionerna icke måtte till någon Riksdagens åtgärd föranleda; då jag under diskussionen härom i Kammarerna tog mig friheten utveckla de skäl, jag hade för denna min åsigt; då jag i nu föreliggande betänkande lika med Utskottets pluralitet förklarar mig icke genom den i Kamrarna förda diskussion hafva fått anledning att frångå mina förut uttalade åsigt; så följer deraf, att jag nu vid frågans afgörande icke kan rösta för bifall till Utskottets hemställan, utan yrkar afslag derå.

De formella anmärkingar mot Utskottets betänkande, som Herr

Samzelius framställt, hafva redan af en annan talare blifvit bemötta. För min del anser jag Utskottets skyldighet vara i första rummet att utreda förekommande frågor och anmäla sin åsigt om hvad Riksdagen i afseende å desamma bör besluta; men Utskottet har äfven en annan skyldighet, den nemligen, att, när, såsom här skett, Kamrarne genom ärendets återförvisande till Utskottet uttalat sin åsigt i frågan, söka gifva denna åsigt en form, så att Kamrarne med lätthet skulle kunna fatta ett beslut i öfverensstämmelse med den åsigt, som den förda diskussionen angifver. Att göra en sådan framställning i det syfte, Herr Samzelius i sin reservation gjort, dertill gaf den förda diskussionen icke någon anledning; men deremot så mycket mera anledning till den hemställan, Utskottet gjort.

Ehuru jag deltagit i Utskottets betänkande, måste jag dock, fullt konsekvent i enlighet med de åsigtger jag uttalat, yrka afslag å Utskottets hemställan.

Herr Jöns Pehrsson: Det är kanske icke mycket värdt att tala om denna fråga, då Kammaren väl förut bestämt sig för att icke gå in på någon förändring i de nuvarande förhållandena, men här äro några satser uttalade, som jag icke vill låta stå oemotsagda i protokollet.

Jag tror, att det förr eller senare skall blifva en nödvändighet i vårt land, att den, som kan köpa sig en jordtorfva, också får rättighet att besitta den med full eganderätt, och jag tror icke, på sätt några talare befarat, att detta skulle hindra landets uppodling, utan tvärtom. I den kommun, jag tillhör, är hemmansklyfningen så genomförd, att exempelvis 103 egare icke hafva jord för mer än 1,000 kronors taxeringsvärde; men icke hafva vi större fattigvårdstunga än andra kommuner, och jag tror, att denna befolkning upparbetar just denna jord bättre, än om den vore i händerna på större jordbrukare. Skola vi få vårt vidsträckta land uppodladt, så måste vi förr eller senare gå in på den här föreslagna principen. Jag tror ock, att landet skall i annat afseende vinna derpå, ty fosterlandskärleken blir mycket större hos dem, som hafva sin egen jord, än hos dem, som i mer eller mindre mån kunna räknas till lös befolkning. Emellertid vill jag vid detta tillfälle icke framställa något yrkande.

Herr von Koch: Jag förstår icke riktigt, hvarför Utskottets majoritet har vidblifvit sin tanke och sagt, att Utskottet icke fått anledning att frångå densamma. Jag föreställer mig, att den, som med uppmärksamhet genomläst Kamrarnes protokoll, som innehålla talrika anmärkningar mot Utskottets förslag, borde, om han icke hade bättre skäl än dem Utskottet framlagt i sitt första betänkande, kunnat få en annan öfvertygelse. Den fruktan, som der uttalades, gälde förnämligast, att det icke skulle finnas någon *garanti* för utskyldernas utgående, om hemmansklyfningen blefve så utsträckt,

*Upphäfande
af hemmans-
klyfnings-
förelördningen.
(Forts.)*

Upphävande
af hemmans-
klyfnings-
förordningen.
(Forts.)

som här blifvit ifrågasatt. Det finnes dock intyg från de mest trovärdige personer, huru dermed förhåller sig på sådana ställen, der hemmansklyfningen antagit en sådan form, att det knappt är tänkbart, att det skulle blifva så på andra ställen. I afseende på Dalarne nemligen, der sedan urminnes tid kärleken till den torfva, på hvilken man är född, är så stark, att nästan hvarje person af den derifrån talrikt utvandrande arbetsklassen, samlar i hop penningar för att kunna vid sin återkomst köpa en liten jordbit i den bygd, der han är född, i afseende å denna provins, säger jag, är det af en domare i orten, Herr Königsfeldt, upplyst i Andra Kammaren, att, »enligt de uppgifter, som meddelats uti Herr von Kochs motion och andra upplysningar, som jag sedermera erhållit från skilda orter i Dalarne, sitta nemligen omkring $\frac{2}{3}$ af hemmansdelarne i denna provins på obesutna hemmansdelar och löpa således fara att när som helst blifva drifna från sina jordlotter. Det är ovilkorligen en olägenhet, att en så stor del af provinsens jordbrukande befolkning när som helst kan vräkas från hus och hem. Jag tillåter mig fråga — hvart skola de taga vägen, om de för Dalarne nu gällande författningar angående hemmansklyfning och jordafsöndring uti all sin stränghet skulle tillämpas?»

Han citerar vidare ett Utskottets yttrande: »Utskottet, som sålunda icke anser de om hemmansklyfning och jordafsöndring i allmänhet gällande bestämmelser innebära några väsentliga olägenheter, finner dem deremot innefatta vissa garantier för den till kronan utgående grundskattens rigtiga utgörande.»

Och han svarar derpå: »Dermed har Utskottet velat säga, att, om hemmansklyfningen går för långt, kronan får svårt att erhålla sin grundskatt. Jag tror dock ej, att inom Kopparbergs län visat sig någon sådan svårighet. Hemmansklyfningen har der gått längre än i någon annan provins; men jag har aldrig hört någon klagan öfver att kronan ej får sitt.»

I detta yttrande instämde en annan äldre, högt aktad riksdagsman från Dalarne, Herr Jan Andersson i Jönvik.

Herr Liss Olof Larsson yttrade sig i samma syftning (pag. 35).

I afseende på hvad som har yttrats om de stora olägenheterna af en långt drifven hemmansklyfning, får jag säga, att först då det blir fritt att efter behag kunna fritt *sammanlägga* jord och fritt utskilja sådana bitar, som kunna skötas för sig sjelfva, först då skall, efter min öfvertygelse, jordbruket komma i det fullkomligaste skick, samt svensk jord af alla slag ernå sitt rätta värde. Äfven andra näringars existens och säkra utveckling bero mången gång på, att de hafva en fast punkt att hålla sig på. Många näringsidkare, exempelvis snickare, smeder, fiskare m. fl., behöfva en plats att der sätta sin egen stuga, och blott de kunna vara säkra på, *att stugan får stå kvar*, kunna de vara mycket belättna med platsen, äfven om den vore sådan, som Herr Samzelius talat om, eller att der icke finnes föda för en hundraedels höna. Dessa skräckbilder från Norge,

hvilka herr Samzelius anförde i sin reservation, har han dock sjelf undanstökat derigenom, att han medgifver, att det omtalade förhållandet eger rum *endast* på grund af politiska förhållanden, nemligen för att erhålla rösträtt vid stortingsval, då i norska grundlagen icke finnes något *minimum* af jord för att utöfva rösträtt. Derom är ju icke alls fråga i Sverige, då vi hafva ett minimum, som försäkrar oss mot, att sådana personer skulle få utöfva rösträtt, derest de icke genom att hafva sin bostad på den lilla jordlappen, som icke kan föda en hundradedels höna, händelsevis kunna förtjena så mycket, att de på grund af erlagd bevillning blifva valberättigade.

Herr Samzelius har vidare sagt, att det i Tyskland misslyckats, när man *utarrenderat* statsegendomar i små lotter. Ja! det är just den ofantliga skilnaden mellan *arrende* och *eganderätt*, som man ständigt förbiser. Jag trotsar någon att kunna visa, att en befolkning af *sjelfegare* någonsin fallit fattigvården till last. I detta afseende åberopar jag det yttrande af Andra Kammarens nuvarande talman, som jag förra gången uppläste. Hvad som befordrar en ökad fattigvård, det är just små *arrenden*, såsom våra jordtorpare, som oftast kunna, sedan de med svett och möda arbetat på att bygga sig hus och uppodla den arrenderade jorden, af en obillig husbonde vräkas, ibland till och med utan rätt till *laga* fardag. På sådant sätt får man uslingar och en utarmad befolkning.

Jag vill tillägga, att i den ort, der jag bor, har brukats att sälja arrenderätt på 50 år, och blott för att *under denna tid* få sitta qvar med full trygghet, har man ofta betalt så mycket, att det motsvarar hvad man nu, efter 50 års förlopp, skulle få för jorden, om den såldes med full eganderätt.

Herr Samzelius har emellertid gått motionärerne till mötes på ett sätt, som jag skulle varit tacksam för, om han gjort det *förra* gången, frågan behandlades. Om han nu verkligen önskar framgång till hvad *han* sjelf tillstyrkt — med hvilket jag visserligen icke är nöjd, men som dock är bättre än intet — så kan jag icke gifva honom bättre råd, än att han voterar för den af Utskottet föreslagna skrifvelsen, hvilken jag tror hafva utsigt att gå igenom både här och i Andra Kammaren. Sedan kan Kongl. Maj:t antaga Herr Samzelii förslag, om det befinnes vara bättre, ty Kongl. Maj:t är oförhindrad att taga hvilket som helst af förslagen. Vill Herr Samzelius göra något, torde han således böra voterar för Utskottets och icke för sitt förslag, emedan hans skrifvelseförslag icke lär hafva någon chance att gå igenom i Andra Kammaren, och man således, om äfven Herr Samzelii förslag här i Kammaren bifölles, riskerade att saken förfölle.

Herr vice Talmannen: Jag skall icke länge uppehålla Kam-maren, men då den af Lag-Utskottet föreslagna skrifvelsen öfverens-stämmer med de åsichter jag tillåtit mig framställa, ber jag att få förorda bifall till densamma. Jag kan icke inse, att den af Herr

*Upphäfande
af hemmans-
klyfnings-
förordningen.*
(Forts.)

*Upphäfande
af hemmans-
klyfnings-
förordningen.*

(Forts.)

Samzelius föreslagna skrifvelsen har något företräde framför Lag-Utskottets. Den skiljer sig hufvudsakligen i afseende på lösningsrätten deri, att denna rätt skulle inträda endast i det fall, då försäljning skedde. Detta innebär uppenbarligen icke någon garanti för det syfte, man genom förbud mot hemmansklyfning trott sig skydda, under det att det medför en ganska väsentlig olägenhet för egaren af en obesuten hemmansdel, då han icke kan med samma frihet sälja, när han vet, att en större jordegare kan sätta sig i besittning af egendomen till det pris, hvarom han har kontraherat.

Man har sagt, att lösningsfrågor sällan förekomma, emedan den naturliga rättskänslan talade deremot. Jag hemställer att denna rättskänsla måtte få göra sig gällande i lagstiftningen och anhåller därför om bifall till Utskottets förslag.

Herr Lindgren: Med de talare, som redan yrkat bifall till Utskottets förslag, instämmer jag och ber, att, då Herr Samzelius gjort åtskilliga anmärkningar mot Utskottets förslag, få å min sida göra en anmärkning mot hans skrifvelseförslag. Han hemställer: »att Riksdagen måtte uti underdånig skrifvelse anhålla, det Kongl. Maj:t, efter ärendets behöriga utredande, täcktes i fråga om hemmansklyfning och jordafsöndring meddela eller föreslå sådana förändrade stadganden, hvarigenom lösningsrätt af obesuten hemmansdel inskränkes till det fall, då försäljning deraf eger rum». Detta synes mig särdeles otydligt. Utklyfning af obesuten hemmansdel sker vanligen genom försäljning. Afser då reservanten den första försäljningen eller utbrytningen af hemmanslotten eller skall den obesutna hemmansdelen alltid vid försäljning vara underkastad en sådan lösningsrätt? Detta är otydligt för mig.

Vidare har reservanten icke antydtt hvad han menar med lösningsrätt så till vida nemligen, huruvida det menas lösningsrätt bestämd af domare och nämnd, såsom efter 1864 års förordning, eller om det menas den köpeskillning, som är utgifven vid klyfningen. Således tror jag, att det förslag, han formulerat, icke kan antagas. Jag yrkar bifall till Utskottets förslag.

Grefve Mörner, Oscar: Om jag hade hört talas om att det vore regeringens afsigt att utfärda en förordning, hvarigenom hemmansklyfning och jordafsöndring skulle försvåras och ett förfarande i retroaktiv ritning ega rum, så kunde jag begripa detta äflande att i förevarande ämne väcka motioner. Det är visserligen sant att allting kan gifva ämne till motioner, men om man besinnar, att vår lagstiftning medgifver hemmansklyfning så långt som den möjligen kan ega rum, och att den, som har en så liten jordtorfva — hvarom man här talat mycket patetiskt — att den icke kan klyfvas, får vinna jordafsöndring, så vill jag fråga hvem som kränkes eller hindras i sin rätt. Om en liten hemmansdel, bestående kanske af 10 tunnland, skall klyfvas, så skall landtmätare tillkallas, och om

hela den i lag föreskrifna proceduren iakttages, så leder det till ruin för egaren af så litet jord. Sedermera skall han också bebygga sin gård såsom en hemmansdel. Om han deremot får sin lott utbruten, så kommer han i besittning af sin torfva utan några så dyra kostnader. Nu kan man säga, att det är deras ensak, som vilja vidtaga sådana åtgärder, och att staten icke bör göras till förmyndare för den enskilde. Jag tror att staten måste göra sig till förmyndare ibland, och det kan icke vara nyttigt att införa en lagstiftning, som kunde föranleda folk att vidtaga åtgärder, ledande till deras skada.

*Upphäfvande
af hemmans-
klyfnings-
förorordningen.
(Forts.)*

Man har sagt att Utskottet borde hafva förfarit på annat sätt än det gjort. Jag tror icke det. Jag tror, att Utskottet gjort allt hvad som kunnat göras. Och att Utskottet vidhållit sin mening, dertill var Utskottet fullt berättigadt, ty hvem svarar mig för att Kamrarne gillat hvad dessa talare, som yrkat återremiss, anfört. Återremiss är en åtgärd, som man anser sig lätt nog kunna bevilja, helst då man under diskussionen kommit fram med stora ord och talat om rättskränkning m. m., men icke ligger i beslutet om återremiss någon bestämdt uttalad mening, att man gillat allt hvad under diskussionen blifvit såsom skäl för en sådan åtgärd anfördt, utan meningen kan vara något helt annat; det är en eftergift, en ackommodation man försöker. Nu se herrarne huru det lyckats. Herr Samzelius, som framlagt ett moderat förslag, har icke fått någon tacksamhet därför, utan hans förslag har blifvit illa åtgånget; och då Utskottet, i enlighet med innehållet af de i Kamrarne fälda yttranden, som voro till förmån för en förändring i den nuvarande lagstiftningen, framlagt ett så radikalt förslag som möjligt, förklarar Utskottet sig icke omfatta detsamma. Det skall bli eget att se, hvilken mening Kammaren hyser: antingen att godkänna detta förslag, hvarigenom allt upphäfves, eller att låta bero vid den lagstiftning vi hafva, som är klokt och vist afvägd.

Man har talat så mycket om Dalarne och om obesutenheten derstädes. Jag hoppas, att det skall kunna fortfara att vara på samma sätt derstädes hädanefter såsom hittills, och då 1859 års förordning är utkommen på administrativ väg, så kan ju regeringen skydda Dalarne så mycket den vill och göra en ytterligare prolongation på 20 år, oberoende af det beslut Riksdagen i denna fråga fattar. Rörande det öfriga landet vågar jag bestrida, att det vore af någon nytta att få en så beskaffad lagstiftning. Jag har aldrig hört talas om behovet af en förändrad lagstiftning i detta ämne annat än genom motionärerne. Jag vågar därför påstå, att det är imaginära klagomål, som i verkligheten sakna grund; och om man anser, att lagstiftningsåtgärder icke böra vidtagas förr än man insett att de äro behöfliga, så afslår man Utskottets hemställan, det jag vill hoppas Kammaren gör.

Herr Falk: Den ärade reservantens åsigtter hafva redan blifvit till största delen vederlagda, men jag ber likväl att få göra en

*Upphäfvande
af hemmans-
klyfnings-
förordningen.*
(Forts.)

ytterligare anmärkning mot hvad han yttrat. Han påstod, att det vore i moraliskt afseende skadligt, att en långt drifven hemmansklyfning finge ega rum. Min erfarenhet är i det fallet en helt annan. Jag har funnit att den som har en egen torfva och ett eget tak öfver hufvudet i allmänhet är en bättre samhällsmedlem, är nyktrare och arbetssammare, vänjer sina barn vid arbete och ordentlighet och uppfostrar dem bättre samt är i alla afseenden en lyckligare människa och en dugligare medborgare än den löse arbetaren, som icke eger någon fastighet.

Herr Samzelius har vidare sagt, att det är nyttigt och fördelaktigt, att man associerar sig och slår sig tillsammans om större företag. Detta är nog sant i fråga om industri i allmänhet, men det är det icke hvad jordbruk beträffar, ty det är verkligen fallet, åtminstone i Dalarne, att de små jordegarna mången gång sköta sitt jordbruk bättre än de som hafva stora egendomar. Jag får vördsam samt yrka bifall till Utskottets hemställan.

Herr Anderson: Jag vill icke påstå, att icke 1864 års förordning rörande hemmansklyfning och jordafsöndring kan behöfva förbättras, och att icke andra föreskrifter rörande besutenhetsväsendet än de der befintliga böra meddelas, men jag tror icke, att denna fråga här erhållit en sådan utredning, som dess vigt kräfver. För öfrigt ber jag få fästa uppmärksamheten på, att besutenhetsmättet redan är temligen lågt, och att då områden inköpas, som icke medföra besutenhets, sådant kan ske på grund af hvad författningen stadgar rörande jordafsöndring. I fråga om jordafsöndring vill jag nämna, att man kan få afsöndra mer än hvad författningen i 7 § bestämmer, nemligen en femtedel af frälsejord och en tiondedel af skattejord, ty enligt 8 § eger Konungens Befallningshafvande pröfva, om afsöndring i vidsträcktare mån må ske. Enligt den erfarenhet jag vunnit tillämpas jordafsöndringsförfattningen i rikets flesta delar ganska mycket. I Kammarkollegium förekomma särdeles ofta anmälningar från Konungens Befallningshafvande om jordafsöndringar, och man har sett att på ställen, der flera jernvägar sammanstöta, hafva uppstått köpingar, till hvilka de erforderliga tomtplatserna erhållits genom jordafsöndring. Detta har skett enligt nuvarande jordafsöndringsförfattningen, och den hindrar icke någon att förvärfva eganderätt till huru litet område sam helst. För min del tror jag, att det vore bäst att för närvarande afslå Utskottets hemställan.

Herr Samzelius: Endast med ett par ord ber jag att få bemöta ett yttrande af en talare på dalabänken. Han uppgaf att jag skulle hafva sagt, att en långt drifven jordstyckning verkade i moraliskt hänseende ofördelaktigt. Något sådant har af mig icke blifvit yttrat. Jag tillät mig, då jag förra gången hade ordet, att uppläsa yttranden af de länsvis tillsatta komitéer, som hade att yttra sig om verkningarne af 1827 års förordning i detta ämne.

De uttalade sådana åsikter, men jag har icke gjort det. Jag har biträdt Utskottets förra yttrande, der man gör det medgifvande, att det otvifvelaktigt är till gagn att så många som möjligt få blifva egare af jord, men dessa förhållanden måste regleras genom en lag, som icke stiftas efter känslorna för tillfället utan med hänsyn till hvad som är nyttigt för det allmänna, ty det allmänna bästa måste vara grunden för en lagstiftning.

*Upphäfande
af hemmans-
klyfnings-
förordningen.*
(Forts.)

Sedan öfverläggningen härefter förklarats slutad och Herr Talmannen yttrat, att under densamma hade yrkats dels bifall till utlåtandet, dels afslag derå och bifall till den af Herr *Samzelius* vid utlåtandet fogade reservation, dels slutligen afslag å utlåtandet, framstälde Talmannen först proposition på bifall till utlåtandet, hvarvid svarades ja och nej i blandning, sedermera proposition på afslag å utlåtandet och antagande af Herr *Samzelii* reservation, hvartill svarades nej, och slutligen proposition på afslag å utlåtandet, hvilken proposition besvarades med ja och nej i blandning, hvaruppå, och efter det proposition på bifall till utlåtandet ånyo blifvit gjord samt med både ja och nej besvarad, Herr Talmannen förklarade sig nu hafva funnit ja öfvervägande.

Herr *Odelberg* begärde votering.

Sedan Kammaren, uppå Herr Talmannens framställning, såsom kontraproposition vid voteringen antagit afslag å utlåtandet, uppsattes, justerades och anslogs följande voteringsproposition:

»Den, som bifaller Lag-Utskotts utlåtande N:o 37, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, afslås utlåtandet.»

Omröstningen företogs, och vid dess slut befunnos rösterna hafva utfallit sålunda:

Ja — 27.
Nej — 22.

Anmälades och bordlades från nedannämnda Utskott samt Andra Kammaren ankomna memorial, utlåtanden och protokollsutdrag, nemligen från

Stats-Utskottet:

N:o 60, med anledning af väckt fråga om uppförande af en tillbyggnad till Riksdagens hus för inrymmande deri af nya samlingssalar för Kamrarne m. m.

N:o 61, i anledning af väckta motioner om tillsättande af en skatteregleringskomité m. m.;

Sammansatta Stats- och Banko-Utskottet:

N:o 1, i anledning af Riksdagens år 1878 församlade revisorers förslag angående öfverflyttning till Riksbanken af den Riksgäldskontoret nu åligggande utlåning, dels en inom Andra Kammaren i samma ämne väckt motion;

N:o 2, i anledning af Kongl. Maj:ts nådiga proposition om ändringar i Kongl. förordningarne den 26 April 1861 angående en allmän hypoteksbank samt angående de allmänna grunder, som vid hypoteksföreningars bildande och framtida verksamhet skola till efterrättelse lända;

Banko-Utskottet:

N:o 15, med förslag till omröstningsproposition i anledning af Kamrarnes skiljaktiga beslut i fråga om pension åt f. d. verkmästaren vid Riksbankens pappersbruk F. Bladin;

Lag-Utskottet:

N:o 38, i anledning af väckt motion om lagstadgande angående underpant i lös egendom och beredande af säkerhet för förlagsfordran;

N:o 39, i anledning af väckt motion om tillägg till Kongl. förordningen angående inteckning i fast egendom den 16 Juni 1875;

Andra Kammaren:

N:o 203, med delgifvande af Kammarens beslut öfver dess tillfälliga Utskotts utlåtande N:o 20, i anledning af återremiss af utlåtandet N:o 7, angående väckt förslag om underdånig skrifvelse med begäran om revision af de författningar, som afse markegångstaxor med hvad dertill hörer.

Kammaren åtskildes kl. 3 e. m.

In fidem
O. Brakel.